

ENTISTEN JÄSENTEN KOKEMUKSIA HELSINGIN
VANKILAN PÄIHDEKUNTOUTUSOSASTO SÖRKKA-
YHTEISÖSTÄ

”Et siin niinku pureuduttiin siihen ongelmaan, et se ei ollu vaan
semmost niinku pään paijaamista”

Kati Perjus

Opinnäytetyö, kevät 2015

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön

suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) + diakonin

virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Perjus, Kati. Entisten jäsenten kokemuksia Helsingin vankilan päihdekuntoutusosasto Sörkka-yhteisöstä. ”Et siin niinku pureuduttiin siihen ongelmaan, et se ei ollu vaan semmost niinku pään paijaamista”. Helsinki, kevät 2015, 64 sivua, 3 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää entisten jäsenten kokemuksia Helsingin vankilan päihdekuntoutusosasto Sörkka-yhteisön päihdekuntoutuksesta.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista tutkimusta. Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla neljää Rikosseuraamuslaitoksen asiakasta, jotka olivat osallistuneet Sörkka-yhteisön päihdekuntoutukseen. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina.

Tutkimustuloksista kävi selkeästi ilmi haastateltavien väsyminen päihdekulttuuriin sekä tietoinen halu muuttaa elämän suuntaa ja päästä eroon päihteistä. Tämän vuoksi vankilassa haluttiin päihdeettömään ympäristöön, joka motivoisi päihdeettömyyteen. Väsyminen päihdekulttuuriin on keskeistä toipumisprosessissa, mikä näyttäytyi tuloksissa.

Sörkka-yhteisö tukee yksilöä hänen toipumisprosessissaan. Tuloksista oli selkeästi havaittavissa, että päihteidenkäyttöä ja rikollista elämää oli jatkunut jo niin pitkään, että haluttiin päästä yrittämään elämään normaalia, päihdeetöntä arkielämää. Kuntoutus Sörkka-yhteisössä oli vahvistanut tätä ajatusta tai herättänyt ihmisen miettimään uutta mahdollisuutta. Sörkka-yhteisön yhteisökuntoutus näyttäisi olleen näille neljälle haastateltavalle toimiva päihdeettömyyteen kannustava kuntoutusmalli.

Asiasanat: päihdetyö, päihdekuntoutus, hoitoyhteisöt, terapeutin yhteisöhoito, vankienhoito, vankilat

ABSTRACT

Perjus, Kati. Former clients' experiences of substance rehabilitation programme Sörkka Community in Helsinki prison. 64p., 3 appendices. Language: Finnish. Helsinki. Spring 2015.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services + Deacon.

The aim of this research was to find out former clients' experiences of substance rehabilitation programme Sörkka Community in Helsinki prison, Finland.

The thesis was a qualitative study. The research material was collected by interviewing four clients of Criminal Sanctions Agency. The interviewees had participated the substance rehabilitation programme Sörkka Community in Helsinki prison. The interviews were conducted individually.

Becoming tired of substance abuse was the main reason to apply rehabilitation in Sörkka Community. A need for a normal and substance free life was already considered or the rehabilitation in Sörkka Community helped the individual to understand their need. The experience was that Sörkka Community supports the individual's recovery.

Key words: social work with substance abusers, alcohol and drug rehabilitation, therapeutic communities, Therapeutic Community, correctional treatment, prisons

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 PÄIHDEKUNTOUTUS VANKEINHOIDOSSA	8
3 YHTEISÖKUNTOUTUS	12
3.1 Yhteisöhoito	12
3.2 Terapeuttinen yhteisö	14
4 SÖRKKA-YHTEISÖN YHTEISÖKUNTOUTUSOHJELMA	17
4.1 Sörkka-yhteisön tausta ja lähtökohdat	17
4.2 Yhteisökuntoutusohjelman käsikirja	19
4.3 Sörkka-yhteisö päihdekuntoutusmenetelmänä	20
4.4 Sörkka-yhteisön hoidollinen rakenne	21
4.4.1 Yhteisökokous ja aamuyhteisökokous	22
4.4.2 Kuntoutusryhmät	22
4.4.3 Toiminnalliset ryhmät	25
4.5 Sörkka-yhteisön toiminnallinen rakenne	26
4.5.1 Yhteisön tasojärjestelmä	26
4.5.2 Yhteisön käytännöt	26
4.5.3 Yhteisön työryhmän toiminta	27
5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	29
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	30
6.1 Tutkimusmenetelmä	30
6.2 Aineiston hankinta	30
6.3 Aineiston analysointi	32
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	34
7.1 Haastateltavien taustatiedot	34
7.2 Hyvinvointi	35
7.3 Sörkka-yhteisöön hakeutuminen	36
7.3.1 Yhteisöön hakeutumisen motiivi	36
7.3.2 Kuntoutukseen kohdistuneet odotukset	37

7.3.3 Motivaatio kuntoutumiseen.....	38
7.4 Kokemus Sörkka-yhteisöstä.....	39
7.4.1 Yhteisökokous ja kuntoutusryhmät.....	39
7.4.2 Päihdekuntoutus Sörkka-yhteisössä.....	42
7.4.3 Henkilökunnan rooli yhteisössä.....	44
7.5 Sörkka-yhteisön arviointi ja kehittäminen.....	45
7.6 Toipumiseen vaikuttaneet asiat.....	47
7.7 Uskon ja hengellisyyden merkitys päihdekuntoutuksessa.....	48
 8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	 51
8.1 Tutkimustulosten tarkastelu.....	51
8.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	53
8.3 Kirkon diakoniatyön haasteet.....	54
8.4 Kehittämisen- ja jatkotutkimushaasteita.....	55
 LÄHTEET.....	 57
 LIITE 1: Puolistrukturoidun teemahaastattelun runko.....	 61
 LIITE 2: Haastateltavan tiedote.....	 63
 LIITE 3: Suostumus tutkimukseen.....	 64

1 JOHDANTO

Suomalaisten vankien terveydentilaa, työkykyä ja hoidontarvetta selvittäneen tutkimuksen mukaan vankien päihderiippuvuus on ainakin kymmenkertaista muihin aikuisikäisiin suomalaisiin verrattuna. Suurimmalla osalla vangeista on päihdeongelma ja sekä alkoholi- että huumeriippuvuudet ovat yleisiä. (Joukamaa ym. 2010, 3, 74.) Tutkimuksessa selvisi, että yli 80 prosentilla vangeista on diagnosoitu jokin elämänaikainen päihderiippuvuus (Joukamaa ym. 2010, 47–48). Päihderiippuvuudet ovat hoidollisesti vaikeita, mikä aiheuttaa haasteita vankiloiden päihdekuntoutukselle sekä vankilasta vapautuvien jatkohoidolle (Joukamaa ym. 2010, 74).

Rikosseuraamuslaitos on tehnyt jo pitkään päihdetyötä olennaisena osana rikosseuraamusalan perustyötä, jonka toteuttamiseen koko henkilöstö osallistuu. Muuhun väestöön verrattuna rikosseuraamusasiakkaiden koulutustausta, sosiaalinen asema, ammatillinen ura ja terveydentila ovat selvästi heikommät eli he muodostavat marginaalisen huono-osaisten ihmisten ryhmän. Tämän vuoksi päihdetyö on yhdistetty osaksi rikosoikeudellista seuraamusta, ja sen tarkoituksena on uusintarikollisuusriskin vähentäminen. (Rikosseuraamuslaitos 2012a, 5–6.) Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoitteena on panna täytäntöön yhdyskuntaseuraamukset ja vankeusrangaistukset sillä tavoin, että tuomittujen valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan lisätään ja heidän elämänhallintaansa sekä yhteiskuntaan sijoittumistaan edistetään (Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 2009).

Sörkka-yhteisö on Helsingin vankilan 7-paikkainen päihdekuntoutusosasto, jonne hakeutuvilta edellytetään motivaatiota päihdekuntoutukseen. Hakijalla tulee olla halua muuttaa käyttäytymistään, ajatuksiaan ja asenteitaan päihhteettömään ja rikoksettomaan suuntaan. Lisäksi soveltuvuus yhteisölliseen päihdekuntoutukseen on tärkeä edellytys yhteisöön valituksi tulemiselle. (Sörkka-yhteisön henkilökunta 2013.) Päihhteettömän ja mielekkään elämän saavuttamisen ja ylläpitämisen tukeminen on Sörkka-yhteisön toiminnan tavoitteena. Yhteisön peruseriaatteita ovat demokraattisuus ja hakeutumisen matala kynnyks. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 7.) Yhteisökokous on yhteisöllisen toiminnan tärkein työväline, ja lisäksi yhteisön työvälineinä toimivat erilaiset päihdekuntoutusryhmät. Sörkka-yhteisön muodostavat osastolla asuvat vangit sekä työryhmä, johon

kuuluu kaksi vartijaa, kaksi päihdetyön erityisohjaajaa, sosiaalityöntekijä ja psykologi. (Sörkka-yhteisön henkilökunta 2013.)

Tässä opinnäytetyössä selvitetään entisten jäsenten kokemuksia Sörkka-yhteisöstä. Yhteisöstä ei ole aiemmin tehty vastaavanlaista tutkimusta. Sörkka-yhteisön työryhmä halusi tietää, minkälaista päihdekuntoutus yhteisössä on asiakkaan näkökulmasta ja minäkalaisin kokemuksiin he jatkavat yhteisöstä esimerkiksi avolaitokseen tai valvottuun koevapauteen. Tutkimusta varten haastateltiin neljää Sörkka-yhteisön entistä jäsentä, jotka ovat edelleen Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaita.

Sörkka-yhteisön kuntoutusohjelma on akkreditoitu ja ohjelmasta koottu yhteisökuntoutuskäsikirja tarkistetaan jälleen vuonna 2018. Tutkimuksesta saatuja tuloksia voidaan käyttää hyödyksi paitsi Sörkka-yhteisön toiminnan kehittämisessä, myös käsikirjan tarkistusprosessissa.

Oma kiinnostukseni suuntautua päihdetyöhön ja rikosseuraamusalalle vahvistui päihdetyön harjoittelussa Helsingin vankilassa keväällä 2013, jolloin työskentelin seitsemän viikon ajan Sörkka-yhteisön työryhmässä. Opintojen edetessä syntyi ajatus tehdä opinnäytetyö, jonka aihe liittyisi päihdekuntoutukseen ja rikosseuraamusasiakkaisiin. Tämän opinnäytetyön idea on lähtöisin Sörkka-yhteisön työryhmältä.

Opinnäytetyön valmistuttua siitä lähetetään kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Krimonologiseen kirjastoon. Keskushallintoyksikköön lähetetään myös tiivistelmä opinnäytetyöstä. Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista opinnäytetyön intranet-sivuillaan ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

2 PÄIHDEKUNTOUTUS VANKEINHOIDOSSA

Vankien kuntouttamisesta on käyty kansainvälisesti laajaa keskustelua jo hyvin pitkään (Laine 2007, 263). Foucaultin mukaan vankeinhoitoa on pyritty uudistamaan 1800-luvulta saakka ajatuksena nimenomaan rikoksentekijän käyttäytymisen muuttaminen ja hänen paranemisensa (Laine 1994, 7). Suomessakin usko rikoksentekijöiden parantamiseen ja kuntouttamiseen on muuttunut voimakkaasti 1980-luvun lopulta lähtien (Laine 2007, 350).

Ensimmäinen merkittävä läpimurto vankeinhoidon kehittämisen historiassa on Yablonskyn mukaan Synanonin terapeuttisen yhteisön yksiköiden perustaminen vankilaan (Murto 1997, 127). Charles Dederickin vuonna 1958 perustaman Synanon-yhteisön kuntoutuksessa hyödynnettiin asiakkaiden keskinäistä terapeuttista potentiaalia eli itseapua (Murto 2013, 14). Synanon-tyyppinen osasto perustettiin Yhdysvalloissa Nevadan valtion vankilaan vuonna 1962. Aluksi vangit vastustivat ja olivat epäluuloisia ohjelmaa kohtaan. Myös vartijat suhtautuivat epäilevästi ja pelkäsivät kurin löystyvän. Ensimmäisten kokemusten myötä sekä vankien että vartijoiden asenteet alkoivat muuttua nopeasti, ja vankien usko rikoksettomaan elämään alkoi vahvistua. (Murto 1997, 127.)

Perinteinen jako vankien ja henkilökunnan välillä järkkäyi Synanonin toimintamallin myötä. Koska perinteinen jako palveli kummankin ryhmän ja koko systeemin vakautta ja turvallisuutta, ei heidän välillään olevaa kuilua ollut helppo ylittää. Yablonsky kirjoittaa Synanonin tuoneen vankilaan henkilökunnan arvion mukaan paljon myönteisiä muutoksia. Väkivaltaisuus ja jännitteet vankien välillä vähenivät, ja kuilu vankien ja henkilökunnan välillä pieneni vuorovaikutuksen lisääntymisen ansiosta. Synanon vaikutti positiivisesti myös henkilökunnan mielipiteisiin, asenteisiin ja käyttäytymiseen, sillä he eivät nähneet vankeja enää yhtä toivottomina tapauksina kuin aiemmin. (Murto 1997, 127, 129.)

Terapeuttista yhteisöä sovellettiin ja kokeiltiin vankilaympäristöön myös Etelä-Kaliforniassa sijaitsevassa Chinon vankilassa 1960-luvulla. Psykologi Dennie Briggs johti jonesilaisen eli demokraattisen terapeuttisen yhteisön kokeilua, jossa seurattiin neljän vuoden ajan organisaation muutoksen vaikutuksia vankien sitoutumisessa yhteisiin

sääntöihin ja toimintatapoihin. Kokeiluyksikön jäseniksi valittiin satunnaisotannalla vapaaehtoisten joukosta 60 nuorta, jotka olivat suorittaneet ensimmäistä vankeusrangastustaan vähintään vuoden ajan. Henkilökunta valitsi jäsenet ensimmäisen kahden vuoden ajan haastattelun ja arvioinnin perusteella. Vankien ryhmä suoritti valinnat viimeisten kahden vuoden ajan, ja valintaryhmässä oli mukana ainoastaan yksi henkilökunnan jäsen. (Murto 1997, 129–130.)

Kokeilun edetessä henkilökunnan ja asukkaiden roolit menivät jatkuvasti päällekkäin, minkä ansiosta yhteisön sosiaalinen rakenne muuttui joustavammaksi. Yksikkö muutti myös erilleen muista vankilan yksiköistä vankila-alueen laidalle, mikä mahdollisti vapauden ja rauhan omien periaatteiden mukaan toimimiselle. Kokeilun loppuvaiheessa yhteisön asukkaat omaksuivat ohjaajan tehtävien lisäksi myös konsultin tehtäviä. (Murto 1997, 132–133.)

Yhteisön pyrkimyksenä oli muuttaa nimenomaan vankien käyttäytymistä, ei persoonallisuutta. Muutosta arvioitaessa pääpaino oli toiminnan eikä puheiden arvioinnissa. Tärkeä asia oman muuttumisen kannalta oli toisten auttaminen. Briggs kuvaa yksittäisen vangin sekä pysyvien pienryhmien kehitystä nelivaiheisena prosessina, jonka viimeisessä vaiheessa vanki on löytänyt oman roolinsa. Auttamalla toisia selviytymään rikoskierteestä hän auttaa myös itseään. Kaikilla yhteisön jäsenillä on kehityksen tässä vaiheessa arvostettu asema ja rooli yhteisössä koordinaattorina, työnohjaajana tai erilaisten työryhmien jäsenenä. Suhteet henkilökuntaan ovat läheiset ja toverilliset. Briggs oli onnistunut projektin kuluessa delegoimaan vallan ja vastuun systeemille itselleen. Henkilökunnan tai Briggsin yksipuolisista päätöksistä oli siirrytty asukkaiden kanssa tapahtuvaan yhteiseen päätöksentekoon. Chinon vankilakokeilu osoitti vertaisryhmän ja ei-ammattillisen avun tehokkuuden nuorten vankien kuntoutuksessa. (Murto 1997, 133–136.)

Iso-Britanniassa sijaitsevassa Grendonin vankilassa toimii Maxwell Jonesin kehittämän mallin mukainen terapeuttilinen yhteisö. Vankilan jokaisessa kuudessa siivessä on oma, erillinen yhteisönsä. (Murto 2013, 114.) Grendonin yhteisöhoitoyksikkö perustettiin vuonna 1962 ja siellä tapahtuva demokraattinen yhteisöhoito perustuu ryhmäpsykoterapeuttiin menetelmiin. Leeson, Manningin ja Rawlingsin mukaan vankilassa toimiva demokraattinen yhteisöhoito on konseptista riippumatta turvallisuustoimien vuoksi väis-

tämättäkin säännösteltyä. Ylintä valtaa käyttävät kuitenkin vankilassa työskentelevät viranomaiset, joten vankilayhteisö ei voi koskaan olla täysin demokraattinen. (Rikosseuraamuslaitos 2012b, 10.) Terapeuttisen yhteisön hyväksyminen vankilaorganisaatioon ei myöskään ole täysin ongelmaton. Esimerkiksi hoitohenkilöstön täytyy hyväksyä, että vankilakulttuurin asettamat reunaehdot, kuten turvallisuusvaatimukset, ovat etusijalla. (Murto 2013, 116.)

Vankiloissa tapahtuvan kuntoutuksen vaikuttavuutta uusintarikollisuuteen on tutkittu erityisesti Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Positiivisia tuloksia ovat tuottaneet muun muassa huumeidenkäyttäjille suunnatut terapeuttiset yhteisöt, jotka MacKenzien mukaan vaikuttavat ainakin lyhyellä aikavälillä uusintarikollisuuden vähenemiseen. (Laine 2007, 273–274.) Rikosseuraamusasiakkaiden kuntoutukseen sopivat what works- ja evidence based -ajattelutavat ovat levinneet Pohjois-Amerikasta Eurooppaan. Tämä kertoo siitä, että usko rikosoikeudellisten seuraamusten sisällä tapahtuvaan rikoksentekijöiden kuntouttamiseen on elpynyt voimakkaasti. (Laine 2007, 356.)

Suomessa vankeinhoidon päihdekuntoutuksen ja toimintaohjelmien suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kehittäminen sekä käyttöönotto alkoivat vasta 1990-luvulla. Tuolloin myös Suomessa alettiin muiden länsimaiden tapaan painottaa what works -ajattelutapaa, eli ”jospa sentään jokin toimii vankeinhoidossakin”. Huumeiden lisääntyneen käytön ja siitä seuranneiden ongelmien vuoksi vankiloissakin tuli välttämättömäksi panostaa päihdeongelmien hallintaan ja hoitoon. Päihdeongelmien ehkäisyä esitettiin osaksi vankilan kaikkien ammattiryhmien työtä. Kuntoutuksen kehittäminen kohdistettiin etenkin strukturoituihin toimintaohjelmiin, joissa keskitytään käsittelemään nimenomaan päihdeongelmia ja rikollisuutta ylläpitäviä ajattelu- ja käyttäytymismalleja kognitiivis-behavioraalisen teorian pohjalta. Lisäksi korostettiin suunnitelmallista jatkuvuutta niin vankilan sisällä kuin vankilasta vapauteen siirryttäessä. (Karsikas 2005, 22–23; Granfelt 2007, 35.)

Nykyään Suomen vankiloissa tehtävää yhteisöhoitoa toteutetaan Helsingin vankilan Sörkka-yhteisön lisäksi muun muassa Keravan vankilan Kiskossa ja Turun vankilan yhteisöhoito-osastolla. Keravan Kiskon toiminta on jatkunut Suomen vankilayhteisöistä pisimpään. Suomen vankiloissa toteutettava yhteisöhoito on vielä kovin nuorta, ja maa-

ilman muiden vankilayhteisöjen tavoin niissä kamppaillaan osittain samojen haasteiden kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2012b, 10.)

Rikosseuraamuslaitoksen päihdetyön linjauksissa vuosille 2012–2016 määritellään päihdetyön keskeiset tavoitteet ja kehittämishaasteet. Tavoitteena on kehittää arviointia, motivointityötä ja palveluohjausta sekä panostaa ennaltaehkäisevään työhön. Päihdeidenkäyttöön puututaan ja päihhteettömyyden valvonta onkin ensisijaista kaikissa seuraamuksissa. Lisäksi linjausten tavoitteena on taata oikeus päihhteettömään ja savuttomaan ympäristöön, minkä saavuttamiseksi lisätään muun muassa sopimusosastoja sekä perustetaan vieroitus- ja katkaisuyksiköjä. Myös päihdekuntoutustarjontaa lisätään ja yhdyskuntaseuraamustyön päihdetyötä vahvistetaan. (Rikosseuraamuslaitos 2012a, 35.)

Päihdetyön linjausten tavoitteena on kehittää Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön päihdetyön osaamista ja huolehtia heidän jaksamisestaan työssä. Kaikki työntekijät ovat perehtyneet päihdetyöhön ja tukevat sen toteutusta, sillä päihdetyö on koko henkilöstön yhteinen asia. Lisäksi vahvistetaan sidosryhmäyhteistyötä, lisätään päihdetyön tutkimus- ja tilastotietoa sekä kehitetään mielenterveys- ja päihdeongelmaisten hoitoa ja kuntoutusta. Rikosseuraamuslaitoksella käytetään myös tehokkaita ja näyttöön perustuvia menetelmiä, panostetaan haittojen vähentämistyöhön sekä varmistetaan hoitojatkumot. (Rikosseuraamuslaitos 2012a, 36–37.)

Rikosseuraamuslaitoksen päihdestrategiassa mainituista kehityskohteista monet ovat sellaisia, ettei niitä pystytä toteuttamaan ilman tarvittavia resursseja. Kehittämiskohteita ei kuitenkaan ole jätetty linjauksissa mainitsematta resurssisyyhin vedoten. Aluekohtainen kehittämistyö paikallisten päihdealan toimijoiden sekä sosiaali- ja terveysviranomaisten kanssa on edellytyksenä päihdetyön linjausten tavoitteiden saavuttamiselle. Lisäksi edellytetään kehittämistyön koordinoitua alueiden sisällä. Kehittämistyön apuna hyödynnetään kansallisia ja kansainvälisiä kokemuksia sekä hyviä käytäntöjä. Osa-alueiden toteuttamista ja toimeenpanoa seurataan valtakunnallisesti. (Rikosseuraamuslaitos 2012a, 51.)

3 YHTEISÖKUNTOUTUS

3.1 Yhteisöhoito

Yhteisöhoidossa koko yhteisöä käytetään tietoisesti hoidollisten, kuntoutuksellisten ja kasvatuksellisten tavoitteiden saavuttamiseen. Yhteisöhoito sisältää siis sosiaalisen ja fyysisen ympäristön sekä periaatteet, jotka liittyvät terapiaan, kuntoutukseen ja kasvatukseen. Yhteisötyypistä riippuen näiden periaatteiden korostukset vaihtelevat. (Murto 1997, 13.) Yhteisöhoitoa voidaan pitää myös synonyyminä väljästi määritellylle terapeuttiselle yhteisölle (Isohanni 1983, 120). Murto (1997, 13) toteaa Linniä mukaillen, että kaiken yhteisössä tapahtuvan toiminnan pitäisi yhteisöhoidossa edistää tavoitteita, jotka hoidolle, kuntoutukselle ja kasvatukselle on asetettu. Perustehtävän toteuttamiseen vaikuttavat siis ihmisten käyttäytyminen ja heidän keskinäiset suhteensa sekä esimerkiksi tilat ja sisustus. De Leonin mukaan kaikki yhteisöhoidon toiminnot, kuten ihmis-suhteet ja sosiaalinen vuorovaikutus, tukevat toipumista ja oikeaa tapaa elää (Kaipio 2009, 45).

Yhteisöhoidon aikakausi alkaa Achten, Alasen ja Tienarin mukaan valistusaikana 1700-luvun lopulla, jolloin mielisairaanhoidossa toteutettiin lukuisia inhimillisiä uudistuksia. Ensimmäinen merkittävä muutos tapahtui Pariisissa vuonna 1798, kun ranskalainen Philippe Pinel poisti kahleiden käytön sairaalassaan. (Murto 1997, 13.) Englannissa puolestaan kveekari William Tuke perusti Yorkin retriitin vuonna 1796 (Kennard 1998, 32; The Retreat York 2014). Tämä 30-paikkainen ”hullujen” hoitoyhteisö oli Tuken ja paikallisen kveekariyhteisön ratkaisu asukkaiden raakaan käsittelyyn silloisessa ”hoitolaitoksessa”. Tuke selvitti kveekariyhteisön jäsenen epämääräisissä olosuhteissa tapahtunutta kuolemaa ja kauhistui laitoksen toiminnasta. Hänen mielestään ”hullujen” parantumisen estivät jo pelkästään epäinhimillinen kohtelu ja kelvottomat olosuhteet. (Murto 1997, 13–14; Kennard 1998, 32.)

Tuke oli varma hulluina pidettyjen ihmisten paranemisesta, kunhan heille tarjotaan inhimilliset asunnot, mielekästä työtä ja ihmisarvoinen kohtelu. Tuke kehitti menetelmäänsä seuraavan parinkymmenen vuoden ajan ja Yorkin retriitti osoitti hänen teoriansa todeksi. Parantumattomana pidetty ”hulluus” olikin mahdollista parantaa kohtelemal-

la mielisairaita ihmisiä mahdollisimman samalla tavoin kuin muitakin ihmisiä. Yorkin retriitin ansiosta ”hulluja” ei enää säilytetty, vaan heitä alettiin kuntouttaa. Retriitin poikkeuksellisten tulosten vuoksi siitä kiinnostuttiin niin muualla Euroopassa kuin Amerikassakin. Toimintamallia alettiin myöhemmin kutsua moraaliseksi hoidoksi ja siinä oli jo nähtävissä elementtejä psykiatrisesta yhteisöhoidosta. (Murto 1997, 13–14; Kennard 1998, 32.)

Onnistuneet tulokset Yorkin retriitistä käynnistivät voimakasta kritiikkiä vallalla olevia hoitomenetelmiä ja -laitoksia kohtaan. Tämän tuloksena Englannissa säädettiin vuonna 1845 laki, joka velvoitti jokaista piirikuntaa perustamaan vastaavanlaisen hoitolaitoksen mielisairaille ihmisille. Yhdysvalloissa Pennsylvanian kveekarit perustivat ensimmäisen Yorkin retriitin kaltaisen hoitoyhteisön vuonna 1817. Moraalisen hoidon aatesuunta sai Yhdysvalloissa yhteiskunnallisen uudistuksen luonteen, toisin kuin Englannissa. Yhdysvalloissa yhteisöt nähtiin ideaalisina pienois-yhteiskuntina. (Murto 1997, 14; Kennard 1998, 33.)

Murto (1997, 14–15) sisällyttää yhteisöhoidon käsitteeseen psykiatriset terapeuttiset yhteisöt, huumeidenkäyttäjille tarkoitetut terapeuttiset yhteisöt sekä häiriintyneille ja epäsosiaalisille lapsille ja nuorille tarkoitetut hoitoyhteisöt, joissa terapeuttiset ja kasvatukselliset tavoitteet limittyvät päällekkäin. Varhaisimpia ja tunnetuimpia lasten ja nuorten kasvatusyhteisöjä ovat yhdysvaltalaisen puutyönopettaja Homer Lanen perustamat kasvatuslaitokset Poikien tasavalta eli Boy’s Republic, joka toimi Yhdysvalloissa vuosina 1907–1912, Pikku Kansainyhteisö eli Little Commonwealth, joka toimi Englannissa vuosina 1913–1918 sekä Anton Makarenkon samoihin aikoihin perustamat kasvatukselliset kollektiivit Neuvostoliitossa.

Inhimillisyyden ja tasa-arvoisuuden perusarvot asukkaiden ja henkilöstön välisessä yhteistyössä sekä mielekkään työn merkitys hoito- ja kasvatusmenetelmänä korostuivat jo ensimmäisissä kasvatusyhteisöissä. Nämä ovat ydinasioita myös terapeuttisessa yhteisössä ja yhteisökasvatuksessa, jotka ovat myöhempiä yhteisöhoidollisia ja yhteisökasvatuksellisia suuntauksia. (Murto 1997, 15.)

Ensimmäiset terapeuttiset yhteisöt huumeidenkäyttäjille saivat alkunsa Yhdysvalloissa 1950-luvulla. Murto sijoittaa huumeidenkäyttäjille tarkoitetut yhteisöt perinteisten tera-

peuttisten yhteisöjen ja kasvatuksellisten yhteisöjen väliin, sillä uudelleen kasvatus on niiden perustehtävässä avainasemassa. Tämä näkyy myös yhteisöjen menetelmissä ja toiminnallisessa rakenteessa. (Murto 1997, 14–15.)

Päihteidenkäyttäjille tarkoitettut Synanoniksi kutsutut yhteisöt syntyivät Yhdysvalloissa 1950-luvulla. Synanonin perusti entinen öljy-yhtiön johtaja Charles E. Dederick, joka kutsui ystäviään AA:sta kotiinsa viikoittaisiin keskusteluryhmän kokoontumisiin. Kuntoutus perustui self helpin eli itseavun, eli asiakkaiden keskinäisen terapeutin potentiaalihin hyödyntämiselle. Synanon saavutti nopeasti hyviä tuloksia ja sitä alettiin käyttää vaikeasti kuntoutettavien huumeidenkäyttäjien hoito- ja kuntoutusmuotona. (Murto 1997, 61–63; 2013, 14.) Synanonin malliin perustuvaa toimintaa ovat jatkaneet ja kehittäneet yhteisön entisten jäsenten perustamat tai johtamat yhteisöt, kuten Daytop ja Phoenix House. Deitchin ja Zwebenin mukaan alkuperäinen Synanon-yhteisö joutui lopulta lopettamaan toimintansa sen muututtua 1970-luvulla perustajansa Dederickin mielivaltaan perustuvaksi, muusta yhteiskunnasta eristäytyneeksi ja suljetuksi kultiksi. (Murto 2013, 14.)

Kaipion (2009, 44–45) mukaan päihderiippuvuuden yhteisöhoidon muotoutumiseen ovat vaikuttaneet Oxfordin ryhmä, AA-liike ja terapeutin yhteisö Synanon. Yhteisöhoito ja sen eri sovellukset ovat levinneet ympäri maailmaa ja ilmiö vahvistuu jatkuvasti. Yhteisöhoito poikkeaa käytännöiltään, ajattelultaan ja käsitteistöltään perinteisistä hoito- ja kuntoutusmenetelmistä. Siihen kuuluu olennaisesti kuntoutettavien osallistuminen, yhteisvastuu ja vastuu myös toisten kuntoutujien hoidosta.

3.2 Terapeutin yhteisö

Terapeutiksi yhteisöksi voidaan laajassa merkityksessä kutsua mitä tahansa hoito- tai kasvatustilasta, jonka pyrkimyksenä on parantaa potilaiden tai kasvatettavien tilaa tarjoamalla heille mahdollisuuksia tuottavaan työhön, kykyjen kehittymiseen ja yhteisön päivittäiseen johtamiseen. Jonesin mukaan terapeutin yhteisön käsite tarkoittaa, että sekä potilaat että henkilöstö eli koko yhteisö on mukana hoidossa ja hallinnossa. Rajatummassa merkityksessä terapeutin yhteisön käsite tarkoittaa ihmisten ongelmien ja häiriöiden käsittelyä tiettyjä periaatteita ja menetelmiä soveltamalla. (Murto 1997, 17.)

Kaikki toiminnot terapeutteisessa yhteisössä on suunniteltu siten, että yhteisön jäsenet oppivat ja tuottavat muutosta. Kaikki yhteisön jäsenet toimivat myös muutoksen ja oppimisen välittäjinä. Terapeutteisessa yhteisössä vertaistukea käytetään tarkoituksellisesti muutoksen aikaansaamisessa ja sen tukemisessa. (Ikonen 2009.)

Terapeuttinen yhteisö on yhteisöhoidon keskeinen suuntaus psykiatristen asiakkaiden ja päihteidenkäyttäjien hoidossa ja kuntoutuksessa (Murto 2013, 12). Terapeuttinen yhteisö sai alkunsa toisen maailmansodan aikana Englannissa tehdyistä hoidollisista kokeiluista. Virikkeitä työhön saatiin Yhdysvalloista. Maxwell Jones on keskeinen terapeuttisen yhteisön kehittäjä, vaikka terapeuttisen yhteisön nimitystä käyttikin ensimmäisenä Tom Main vuonna 1946. Main on tunnettu terapeuttisen yhteisön ideologinen kehittäjä. (Isohanni 1983, 123–125.) Nämä psykiatrisen, demokraattisen terapeuttisen yhteisön pioneirit kehittivät toisistaan melko riippumattomasti omat terapeuttisen yhteisön mallinsa, Jones sosiaalisen oppimisen ja Main psykoanalyttisen teorian pohjalta (Murto 1997, 18; 2013, 12).

Periaatteet ja käytäntöjen painotukset erottavat psykiatriset terapeuttiset yhteisöt toisistaan, mutta käytännössä erot ovat kuitenkin pienempiä. Jones pitää sosiaalisen oppimisen ja muutoksen perustana asiakkaiden ja henkilöstön välistä avointa ja kaksisuuntaista kommunikaatiota sekä arjen toiminnan ja roolien tutkimusta. Jonesin demokraattisuuden ja yhteisöllisyyden periaatteisiin kuului myös auktoriteetin hämärtäminen, jota hän toteutti myös käytännössä. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut yhteisön johtajuuden hämärtämistä. (Murto 2013, 12–14.)

Terapeuttisen yhteisön näkökulmasta päihdeongelma on käyttäjän koko persoonaa koskeva monimutkainen häiriö, joka vaikuttaa kaikkiin tai joihinkin yksilön toiminnallisuuden alueisiin. Tyypillisiä ovat kognitiiviset ja käyttäytymiseen liittyvät ongelmat sekä mielialahäiriöt. Päihteiden ongelmakäyttöön liittyy terapeuttisen yhteisön näkökulmasta tuhoisaa käyttäytymistä sekä itseä että muita kohtaan, esimerkiksi perheväkivaltaa, seksuaalista riskikäyttäytymistä, rikollisuutta, itsemurhayrityksiä ja onnettomuusalttiutta. Ongelmakäyttäjillä ilmenee vaikeuksia myös sosiaalisessa toiminnassa, kuten ongelmia perhesuhteissa, koulupudokkuutta, sosiaalisten suhteiden puutetta ja moninaisia ongelmia työelämässä tai siihen kiinnittymisessä. Ongelmakäytön syitä ovat ensisijaisesti sosiaaliset ja psykologiset tekijät, mutta myös geneettiset, fysiologiset ja kemialli-

set vaikutukset tunnustetaan. Henkilö itse on pääasiallisesti vastuussa omasta päihteiden ongelmakäytöstään sekä toipumisestaan. Terapeuttisessa yhteisössä hoidon kohteena on siis päihteitä käyttävä henkilö kokonaisuudessaan, ei pelkkä päihdeongelma. (De Leon 2000, 38–39, 48.)

4 SÖRKKA-YHTEISÖN YHTEISÖKUNTOUTUSOHJELMA

4.1 Sörkka-yhteisön tausta ja lähtökohdat

Helsingin vankilassa aloitettiin vuonna 1993 projekti, jonka työryhmään kuului muun muassa lääkäri, sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä ja kolme psykologia. Työryhmä aloitti kehittämistyön käymällä tutustumassa ulkopuolisissa päihdekuntoutuspaikoissa ja van-
kisairaalassa. (Virpi Rieki, henkilökohtainen tiedonanto 21.3.2013.) Helsingin vanki-
lan päihteen osasto avattiin vuonna 1994. Osaston tavoitteena oli päihteettömän elä-
mäntavan opettelu mahdollistaminen henkilökunnan ja toisten vankien tuen avulla. Jo
tuolloin osaston viikko-ohjelma sisälsi keskustelu- ja toiminnallisia ryhmiä sekä yh-
dyshenkilökeskusteluja. Päihteettömällä osastolla oli käytössä työkirja, jonka mukaan
osaston ohjelma perustui yhteisöllisyyteen, kognitiivisiin menetelmiin perustuviin teh-
täväkeskeisiin ryhmiin ja ratkaisukeskeiseen ajattelutapaan. Yhteisöllisyys tarkoitti lä-
hinnä kaikkien osallistumista ja vastuuta. Kognitiivisten ryhmien tavoitteena oli omien
ajatusmallien tarkastelu ja muuttaminen. Ratkaisukeskeiset ongelmanratkaisuryhmät
olivat käytännössä jääneet pois osaston toiminnoista. (Tourunen & Perälä 2004, 15; Ri-
kosseuraamuslaitos 2010, 3.)

Päihteen osasto vakiintui päihteettömän tukiosaston ja kuntoutusosaston kanssa osaksi
vankilan toimintaa ja rakennetta. Helsingin vankilan vuonna 1999 päivätyn päihdestra-
tegian myötä päihdetyön pääperiaatteet ja osastojen toiminta olivat vakiintuneet, päih-
detyöhön osallistuvien vankien määrä oli kasvanut ja päihdetyöhön oli saatu yksi uusi
päihdetyöntekijän virka. (Tourunen & Perälä 2004, 14.)

Vuonna 2003 Rikosseuraamusvirasto tilasi Järvenpään sosiaalisairaalan tutkimusyksis-
költä tutkimuksen, jonka tarkoituksena oli saada tietoa päihteettömän osaston toimivuus-
desta (Rikosseuraamuslaitos 2010, 3). Rikosseuraamusviraston tekemät tilastojen seu-
lontatutkimukset olivat osoittaneet hyviä tuloksia, ja Jouni Tourusen ja Jussi Perälän
tekemän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, täyttääkö päihteettömän osaston oh-
jelman sisältö kognitiivisen ja yhteisöhoidollisen toiminnan menetelmät (Virpi Rieki,
henkilökohtainen tiedonanto 21.3.2013). Nämä eivät osastolla toteutuneet, joten tutki-
muksessa päädyttiin selvittämään vankien ja henkilökunnan näkemyksiä osaston toi-

minnasta. Näin käynnistyi osaston toiminnan kehittämisprosessi, jonka perustana ja suuntaviittana olivat osa tutkimuksen suosituksista sekä myöhemmin toteutunut työnohjaus. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 3.)

Perälän ja Tourusen (2004, 76–77) tutkimuksen mukaan Helsingin vankilan päihdeettömällä osastolla ei ollut käytössä yhtenäistä menetelmää. Heidän arviointi- ja kehittämistutkimuksessaan suositeltiin muun muassa työryhmän yhteisen koulutuksen ja työnohjauksen järjestämistä teoreettisten viitekehysten, eli kognitiivisen terapian ja yhteisöhoiton, sekä yhteisen työotteen vahvistamiseksi. Työryhmän mielestä yhteisökuntoutukseen perustuva työskentely oli sopivampi vankilaympäristöön. Se oli myös paremmin sovellettavissa siellä toteutuvan päihdekuntoutuksen viitekehykseksi. Kognitiivisia tehtäviä ei osastolla tästä syystä lisätty ja työryhmä valitsi menetelmäksi yhteisöhoitoon perustuvan yhteisökuntoutusmallin. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 3–4; Virpi Rieki, henkilökohtainen tiedonanto 21.3.2013.) Suomalaisen yhteisökasvatuksen kehittäjänä tunnettu Kalevi Kaipio on hyväksynyt kuntoutus-sanan käytön tässä yhteydessä (Virpi Rieki, henkilökohtainen tiedonanto 21.3.2013).

Työryhmä koki yhteisökuntoutuksen mahdollistavan heidän toimintavapautensa, jossa yhteisön kuntoutujien tarpeilla on suuri merkitys tavoitteiden asettamisen kannalta. Myös yhteisökuntoutukseen perustuvat suhtautumistavat vastasivat työryhmän mielestä parhaiten heidän näkemyksiään riippuvuudesta ja kuntoutuskäytännöistä. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 4.) Päihderiippuvuutta ei yhteisökuntoutuksessa kuten ei terapeutissa yhteisössäkään eroteta oireena ihmisen kokonaisuudesta. Päihderiippuvuus aiheuttaa ihmiselle sekä kognitiivisia että käyttäytymiseen liittyviä oireita ja se, miten päihteidenkäyttö on vaikuttanut ihmisen elämään, on päihdevalintaa ja käyttöhistoriaa tärkeämpää. (De Leon 2000, 37–39, 48; Ruisniemi 2006, 25; Rikosseuraamuslaitos 2010, 4.) Päihteidenkäyttö nähdään ongelman sijaan oireena, joka johtuu käyttäjän muista keskeisistä ongelmista. Hoidon kannalta päihkeitä ja käyttötapoja olennaisempia asioita ovat henkilön käyttäytyminen, arvot, asenteet ja elämäntapa. (De Leon 2000, 38–39, 48; Rikosseuraamuslaitos 2010, 5.) Käyttäytyminen voi muuttua lopullisesti ja pysyvästi, kun henkilö kokee ajattelun, arvot, asenteet ja tunteet uudella tavalla. Näiden muuttumisen voidaan sanoa olevan keskeinen osa ihmisen persoonallisuuden kehitystä ja muutosta. (Kaipio 2009, 47.)

Päihitteettömän osaston vangit ja työryhmä nimesivät osaston Sörkka-yhteisöksi, jotta yhteisölle muodostuisi oma identiteetti. Yhteisön nimeämisen tavoitteena oli myös yhteisön jäsenten yhteenkuuluvuuden tunteen lisääminen ja yhteisön olemassaolon merkityksen hahmottaminen. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 5.)

4.2 Yhteisökuntoutusohjelman käsikirja

Yhtenäisen menetelmän valinnan sekä työryhmän ryhmätyönohjauskoulutuksen jälkeen Rikosseuraamusvirasto tilasi ja kustansi käsikirjan, jonka ulkopuolinen henkilö kirjoitti ja kokosi. Käsikirja perustuu Janika Lindströmin opinnäytetyöhön sekä Virpi Riekin ja Sörkka-yhteisön työryhmän laatimaan työryhmätyöskentelyn käsikirjaan, joka oli Virpi Riekin, omaa sukua Ovaskainen, kehittämistehtävä Diakonia-ammattikorkeakoulun huumetyön erikoistumisopinnoissa. (Virpi Rieki, henkilökohtainen tiedonanto 21.3.2013.) Käsikirjan muodostumiseen vaikutti myös vuosina 2009–2010 toteutettu kehittämisprojekti, jonka kuluessa Sörkka-yhteisön yhteisökuntoutusohjelma kävi läpi Rikosseuraamuslaitoksen virallisen akkreditointiprosessin (Rikosseuraamuslaitos 2012b, 12).

Akkreditointi on hyväksymismenettely, jossa asiantuntijatyöryhmä hyväksyy ja tarkastaa kriteerien mukaisesti käsikirjaan perustuvat tavoitteelliset kuntoutukset ja toimintaohjelmat. Hyväksymismenettely käynnistyi Rikosseuraamuslaitoksella vuonna 2002. Asiantuntijaryhmässä on yleensä yliopistojen tutkijoita eri tieteenaloilta sekä muita ansioituneita asiantuntijoita. Akkreditoinnilla varmistetaan, että rikosseuraamusasiakkaille suunnattujen ohjelmien odotetaan tieteellisen tutkimuksen perusteella vaikuttavan uusintarikollisuutta vähentävästi, mikäli toteutus tapahtuu asianmukaisella tavalla. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Hyväksymismenettelyn tuloksena Sörkka-yhteisön yhteisökuntoutuksen toiminnalle myönnettiin kahden vuoden määräaikainen akkreditointi. Käsikirja oli muutettava yleisempään muotoon, jotta sitä voidaan käyttää yhteisöhoidon käsikirjana myös muissa avo- ja suljetuissa vankiloissa. Käsikirjaa onkin muokattu muihin vankiloihin soveltuvaiksi, ja Sörkka-yhteisön mallin mukaista yhteisöhoitoa on sovellettu ja testattu Turun ja Kestilän vankiloissa. Turun vankilassa yhteisöhoitoa on toteutettu vuodesta 2008 läh-

tien. Sörkka-yhteisön yhteisökuntoutusohjelman käsikirja toimii pohjarakenteena nykyiselle vankiloiden yhteisökuntoutuksen käsikirjalle, jossa on muun muassa perusteltu Sörkka-yhteisön mallin mukaisen yhteisökuntoutuksen toimivuutta tieteellisen kansainvälisen tutkimuksen avulla. Lopputuloksena on vankiloiden yhteisöhoidon versio Sörkka-yhteisön yhteisökuntoutusmallista, jota voidaan hyödyntää useissa eri vankiloissa niiden turvallisuus- ja toimintarakenteesta riippumatta. (Rikosseuraamuslaitos 2012b, 7, 12; Virpi Rieki, henkilökohtainen tiedonanto 21.3.2013.)

4.3 Sörkka-yhteisö päihdekuntoutusmenetelmänä

Sörkka-yhteisö sijoittuu pitkäkestoisten yhteisöhoitojen ja kuntoutuksen ensivaiheen osastojen välimaastoon, vaikka se toimiikin terapeutin yhteisön periaatteiden mukaan. Päihteetöntä elämäntapaa tukevat toimintamallit vahvistuvat kuntoutuksessa. Vastuun ottaminen omasta elämästä ja yhteisen, yhteisöllisen vastuun merkityksen ymmärtäminen ovat yhteisöllisen toiminnan tavoitteena. Lisäksi pyrkimyksenä on kiinnittyminen jatkokuntoutukseen toipumisprosessin varmistamiseksi. Lähtökohtaisesti vastuun hyvinvoinnistaan ja yhteisön toimivuudesta kantavat yhteisön jäsenet itse. Toisaalta tavoitteiden yksilöllisyys ja ohjelman joustavuus kuuluvat yhteisölliseen toimintatapaan, sillä terapeutin yhteisö on olemassa palvellakseen siihen kuuluvien yksilöiden tarpeita. Päihteettömyys on yhteisön tärkein tavoite ja sen toteutumista kontrolloidaan yhteisvastuullisesti sekä päihdeseuloin. Jokainen yhteisöön valittu on velvollinen huolehtimaan sekä omasta että muiden jäsenten päihteettömyydestä. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 8–9.)

Sörkka-yhteisössä yhteisöä käytetään tietoisesti menetelmänä (Rikosseuraamuslaitos 2010, 9; Eveliina Rekonen, henkilökohtainen tiedonanto 4.3.2013). Muutosprosessissa yhteisö on siis sekä konteksti että metodi. Yksilön päihdehäiriön hoitaminen on terapeutin yhteisön erityinen tarkoitus, mutta yleisemmin ottaen yksilöiden elämäntyylin ja identiteetin muuttaminen on sen tarkoituksena. Yhteisön sosiaalinen rakenne, ihmiset ja päivittäiset toiminnot on yhteisössä menetelmänä organisoitu palvelemaan yksilöllisiä oppimis-, toipumis- ja muutosprosesseja. (De Leon 2000, 85; Rikosseuraamuslaitos 2010, 9; Eveliina Rekonen, henkilökohtainen tiedonanto 4.3.2013.)

Ensimmäinen askel yhteisön ulkopuoliseen maailmaan valmistautumisessa on terapeut-tisen yhteisön näkökulmasta yksilön kiinnittyminen vertaisten muodostamaan itseapu-yhteisöön. Yhteisön jäsenten on saavutettava vakaa päihteettömyys ja socialisaatio, sekä riittävä taso henkilökohtaisen vastuun ottamisessa ennen kuin he voivat hyötyä yhteis-kunnan tarjoamista sosiaali-, koulutus- ja työelämäpalveluista. Vertaisryhmän voimava-rojen hyödyntämisen oppiminen on valmistautumista yhteisön ulkopuolisten palvelui-den käyttöön. Yksilöt voivat siis vähitellen siirtyä elämään terapeut-tisen yhteisön pie-nestä yhteiskunnasta yhteisön ulkopuoliseen maailmaan. (De Leon 2000, 87; Rikosseu-raamuslaitos 2010, 9.)

Yhteiskunnan näkökulmasta terapeut-tisen yhteisön asiakkaat on monesti luokiteltu vaa-rallisiksi narkomaaneiksi tai rikollisiksi, epäonnistuneiksi tai sairaiksi ja niin edelleen. Tällaiset luokittelut heijastavat päihdeidenkäyttöhäiriön sosiaalista leimaa, jota yksilö usein vahvistaa omalla käyttäytymisellään. Yksilö myös sisäistää kielteisen leiman osaksi minäkäsitystään. Terapeut-tinen yhteisö tarjoaa yksilölle mahdollisuuden ja kon-tekstin positiivisen identiteettinsä kehittämiseen. (De Leon 2000, 87; Rikosseuraamus-laitos 2010, 9.)

Yhteisön käyttöön menetelmänä liittyy tietyt peruselementit. Nämä neljä toisiinsa liitty-vää tekijää ovat yhteisöllisyyden konteksti, yksilölliseen osallistumiseen liittyvät yhtei-sölliset odotukset, yhteisöllinen arviointi yksilön edistymisestä sekä yhteisön reaktio arviointiin. (De Leon 2000, 92–93.) Sörkka-yhteisössä nämä tekijät ohjaavat ja jäsentä-vät yhteisön kaikkia toimintoja (Rikosseuraamuslaitos 2010, 10). Täsmällisemmin tar-kasteltuna peruselementit ovat jäsenten roolit, jäsenten keskinäinen palaute, jäsenet roo-limalleina, sosiaaliset suhteet, yhteisöllinen oppiminen, kulttuuri ja kieli, rakenne ja sys-teemit, avoin kommunikaatio sekä yksilön ja yhteisön tasapaino (De Leon 2000, 92–94; Rikosseuraamuslaitos 2010, 10–11).

4.4 Sörkka-yhteisön hoidollinen rakenne

Kuntoutusjakso Sörkka-yhteisössä kestää vähintään neljä ja enintään kahdeksan kuu-kautta. Muun muassa jäljellä oleva rangaistuksen pituus sekä jatkokuntoutussuunnitel-mat ovat kuntoutusjakson pituuteen vaikuttavia asioita. Kuntoutusjakso alkaa kahden

kuukauden mittaisella arviointijaksolla, jonka aikana vanki ei voi osallistua yhteisön mukana vankilan ulkopuolelle tehtyihin käynteihin. Arviointijakson tavoitteena on vangin kiinnittyminen päihdekuntoutukseen ja yhteisön toimintaan. Asiakkaan päihdeongelman vakavuus, fyysinen ja psyykkinen terveydentila, sosiaalinen tilanne ja soveltuvuus yhteisöhoitoon ovat asioita, joita kartoitetaan arvioinnin aikana. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 21; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 16.)

4.4.1 Yhteisökokous ja aamuyhteisökokous

Tärkein työväline yhteisöllisessä toiminnassa on yhteiset kokoukset. Kerran viikossa järjestettävä yhteisökokous on Sörkka-yhteisön tärkein kokous. Kokoukseen osallistuu koko yhteisö ja siellä sovitaan yhdessä osaston toimintaan liittyvistä asioista. Yhteisön vangeilla on kuntoutuksessa ollessaan velvollisuus osallistua päätöksentekoon, joka koskee häntä itseään ja koko yhteisöä. Osaston keskeinen kuntoutusmenetelmä on yhteisöllinen ongelmien käsittely. Yhteisökokous toimii päätöksenteon välineenä, mutta sen ensisijainen tavoite on olla kuntoutuksellinen yhteisöllisen oppimisen työkalu. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 21; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 16.)

Aamuyhteisökokoukset järjestetään kolmesti viikossa ja yhteisön vankien lisäksi niihin osallistuu yksi tai kaksi työryhmän jäsentä. Kokousten tarkoituksena on auttaa pienten arkisten ongelmien käsittelyssä ja niissä voidaan keskustella kaikista yhteisön arkeen liittyvistä asioista. Aamuyhteisökokouksissa voidaan käsitellä myös yksittäisiä vankeja koskevia kuntoutumiseen tai asioiden hoitamiseen liittyviä asioita. Yhteisöä koskevat isommat päätökset siirretään yhteisökokoukseen. Aamuyhteisökokousten tavoitteena on vahvistaa yhteisön jäsenten turvallisuudentunnetta, jotta he pystyvät puhumaan kaikista asioista suoraan ja avoimesti. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 23; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 20.)

4.4.2 Kuntoutusryhmät

Elämänkaariryhmässä kukin vanki tekee neljä eri tehtävää ja esittelee ne vuorollaan muille yhteisön jäsenille. Ensimmäinen tehtävä on laatia päihdekäyrä, josta ilmenee

vangin elämänsä aikana käyttämät päihteet, käytön ajankohdat, määrät ja käyttötiheydet. Päihdekäyrän laatiminen auttaa saamaan kokonaiskuvan päihteidenkäyttöhistoriasta ja osoittaa päihderiippuvuuden olevan olemassa. Toisessa tehtävässä vanki arvioi päihdekartan avulla päihteiden käytöstään aiheutuvia positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia elämänsä eri osa-alueisiin. Kolmannessa tehtävässä pohditaan päihdekartan avulla, minkälaisia positiivisia ja negatiivisia seurauksia päihteidenkäyttö ja käytön lopettaminen aiheuttavat. Tavoitteena on ristiriitojen herättäminen sekä päihteidenkäyttöön ja raittiuteen johtavien motiivien pohtiminen. Neljäs tehtävä keskittyy tulevaisuuteen ja siinä pohditaan muun muassa, mikä kannustaa päihteettömyyteen ja mitkä ovat päihteettömyyden uhat ja haasteet. Tavoitteena on luoda suunnitelmaa päihteettömään elämään. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 27–28; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 7–8.)

Toipumisen teemaryhmässä keskitytään käsittelemään päihteettömyyttä ja riippuvuutta sekä niihin liittyviä asioita. Tavoitteena on ymmärryksen lisääminen päihteidenkäyttöön ja päihderiippuvuuteen kytkeytyviin asioihin sekä tiedollisen materiaalin tarjoaminen. Yhteisön vangit voivat itse toivoa käsiteltäviä aiheita valmiilta aihelistalta tai vaihtoehtoisesti voidaan käsitellä listan ulkopuolisia päihdekuntoutukseen liittyviä ajankohtaisia aiheita, jotka herättävät keskustelua yhteisössä. Teemoja voivat olla esimerkiksi riippuvuus ilmiönä, talous ja toimeentulo, asuminen, palveluntarjoajien infot, jatkokuntoutusmahdollisuudet, retkahdus, tukiverkostot ja koulutus. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 28; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 8.)

Päihderiippuvuus on fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen ongelma. Riippuvuudesta aiheutuvan moniulotteisen ongelmallisuuden vuoksi toipumisen teemaryhmässä käsitellään monipuolisesti teemoja, jotka tukevat toipumista mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Päihteettömään tulevaisuuteen orientoitunut työskentely sekä päihteettömään elämäntapaan liittyvien taitojen harjoittelu ovat tärkeitä ryhmän teemoja. Ryhmää ohjaavat työryhmän jäsenten lisäksi myös asiantuntijat työryhmän ulkopuolelta. Toipumisen teemaryhmä täydentää monipuolisuudellaan muita viikko-ohjelman ryhmiä. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 28; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 8.)

Toipumisen teemaryhmän keskustelusisältöjä ovat muun muassa riippuvuuden tieteellinen määrittely ja siihen liittyvät tehtävät, Prochaskan ja DiClementen transteoreettinen muutosvaihemalli ja siihen liittyvät tehtävät, retkahtamisen määrittely ja sen ehkäisyyn

liittyvät tehtävät, tunteiden hallinnan vaihtoehtoinen toimintamalli, puolensa pitämiseen liittyvät harjoitukset, ajatusvirheiden tunnistamiseen ja korjaamiseen liittyvät tehtävät sekä ongelmanratkaisuun liittyvät tehtävät (Rikosseuraamuslaitos 2010, 29; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 9).

Tunneryhmän tarkoituksena on opetella havaitsemaan, tunnistamaan ja käsittelemään tunteita. Tavoitteena on saada tunneimpulssien automatisoituneet vaikutukset esimerkiksi päihteidenkäytön ylläkkeinä tietoisemmän kontrollin piiriin. Tämä lisää subjektiutta omiin tunteisiin sekä niiden seurauksiin. Tunteiden havaitsemisen ja käsittelemisen kykyä vahvistetaan tiedollisin ja toiminnallisoin keinoin tietoa antamalla sekä kokeilemalla. Toiminnallisia menetelmiä voivat olla esimerkiksi kuvakortit sekä keskustelut tapahtumista, jotka ovat saattaneet herättää tunteita. Tunneryhmän taustalla ovat kognitiivis-behavioraalisen ja kognitiivis-analyttisen ajattelun teoriat. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 30; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 10.)

Tunneryhmän tavoitteena on opettaa ja opetella niin sanotusti katsomaan itseensä eli tunnistaa ja ilmaista sekä positiivisia että negatiivisia tunteita. Tunteiden käsittelemisen kyvyttömyys liittyy usein päihteidenkäyttöön ja päihderiippuvuuteen. Tyypillistä on, että vangit kokevat lisääntyvästi tunteita päihteidenkäytön lopettamisen jälkeen. Tunne-ryhmätyöskentely auttaa heitä uuden tilanteen hallinnassa. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 30; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 10.)

Vatkuli on yhteisön itse kehittämä kerran viikossa järjestettävä kokous, jossa käsitellään yhteisön sisäisiä asioita ja käytäntöjä. Vatkuliryhmässä tarkennetaan yhteisökokouksessa käsiteltyjä esityksiä tai kehitetään uusia esityksiä. Yhteisön vanhin kertoo työntekijöille työryhmän kokouksessa vatkuliryhmässä käsitellyistä asioista ja asioihin palataan tarvittaessa myös yhteisökokouksessa. (Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 10.)

NA-ryhmä eli Nimettömien narkomaanien ryhmä kokoontuu kolmen viikon välein (Rikosseuraamuslaitos 2010, 31; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 11). Ryhmää ohjaavat NA:n jäsenet, jotka vievät NA:n toipumissanomaa apua tarvitseville vankilassa oleville addikteilta (NA - Nimettömät Narkomaanit i.a.a; i.a.b). Helsingin vankilan toisen päih-teettömän osaston eli Sörkan työyhteisön vangit voivat myös osallistua NA-ryhmään (Virpi Rieki, henkilökohtainen tiedonanto 21.3.2013; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014,

11). Toipumiseen liittyvien asioiden käsittely vertaistukea hyödyntäen sekä päihdekuntoutukseen sitoutuneiden vankien NA-ryhmätoimintaan perehdyttäminen ovat ryhmän toiminnan tavoitteena. NA-ryhmään osallistuminen on yhteisön vangeille vapaaehtoista, mutta suositeltavaa. Osallistumattomuus otetaan esille yhteisössä. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 31–32; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 11.)

Redis- ja KRIS-ryhmät toteutetaan osastolla joka kolmas viikko (Rikosseuraamuslaitos 2010, 32; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 11). Ryhmiä ohjaavat Kriminaalihuollon tukisäätiön vertaistuki Rediksen sekä KRIS-Etelä-Suomen työntekijät (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2013; KRIS-Suomi 2015). Ryhmissä hyödynnetään vertaistukea Helsingin vankilan ulkopuolelta ja keskustellaan toipumiseen liittyvistä asioista. Osallistujilla on myös mahdollisuus saada tietoa Kriminaalihuollon tukisäätiön eli Kritsin palveluista ja vertaistukipiste Rediksen toiminnasta sekä KRISin palveluista. Teemoina ryhmissä ovat esimerkiksi muutoksen mahdollisuudet ja esteet, omat vahvuudet, retkahdusriskien tunnistaminen, voimavarat sekä arkielämän ja tunteiden hallinta. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 32; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 11.)

4.4.3 Toiminnalliset ryhmät

Yhteisössä toimi aikaisemmin kotitalousryhmä kerran viikossa (Rikosseuraamuslaitos 2010, 32). Nykyään yhteisön jokapäiväiseen rutiiniin kuuluu päivällisen valmistaminen yhdessä ruokalistan mukaisesti. Tarvittavat raaka-aineet haetaan osastolle lounaan haun yhteydessä. (Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 4; Virpi Riekkö, henkilökohtainen tiedonanto 14.1.2015.)

Musiikkiterapiaryhmä kokoontuu kerran viikossa. Musiikkiterapiassa musiikin avulla ilmaisua käytetään osana hoitoa, kuntoutusta ja ennaltaehkäisyä. Ryhmässä voi opetella soittamista tai ilmaista omia tunteita musiikin kuuntelemisen tai tulkinnan kautta. Musiikkiterapia auttaa myös osallistujien henkilökohtaisessa kasvussa. (Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 12.)

Osastolla on mahdollisuus liikuntaan kaksi kertaa viikossa. Yhteisön vangit pelaavat liikuntavuorollaan joukkuelajeja tai käyvät kuntosalilla liikuntaan varattuna aikana.

Vangeilla on viikko-ohjelmaan varatun liikunnan lisäksi käytössään rajalliset kuntoilu-mahdollisuudet ulkopihalla viikko-ohjelman mukaisten ulkoilujen aikana. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 33; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 12.)

4.5 Sörkka-yhteisön toiminnallinen rakenne

4.5.1 Yhteisön tasojärjestelmä

Vankilan sääntöjen lisäksi Sörkka-yhteisössä noudatetaan yhteisön omia sääntöjä ja yhteisön tasojärjestelmää eli hierarkiaa. Tasojärjestelmässä etenemiseen vaikuttaa se, miten pitkään on ollut yhteisössä ja miten suoriutuu vastuutehtävistä. Kuntoutuksellinen tavoite tasojärjestelmässä on, että edetessään yhteisössä ja hierarkian tasoilla, yksilö lisää vastuunottamista sekä itsestään että muista yhteisön jäsenistä. Sörkka-yhteisön hierarkian tasot rinnastuvat terapeutin yhteisön hoitovaiheisiin. Kuntoutustavoitteiden toteutumista sekä valmiutta edetä seuraavalle tasolle arvioidaan yhteisökokouksessa. Tasoilla ei voi edetä jos kuntoutuminen ei edisty. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 34.)

4.5.2 Yhteisön käytännöt

Yhteisön jäsenillä on terapeutin yhteisön kuntoutusajattelun mukaisesti myös vapauksia tai mahdollisuuksia velvollisuuksien lisäksi. Nämä lisääntyvät suhteessa osastolla vietettyyn aikaan. Toimintoihin osallistumisen suhteen Sörkka-yhteisössä noudatetaan vankeinhoitoasetusta. Vangilla on osallistumisvelvollisuus viikko-ohjelmassa mainittuihin toimintoihin, ellei terveydentila ole esteenä. Ainoastaan NA-ryhmä ja ulkoilu ovat vapaaehtoisia. Yhteisön jäsenet sitoutuvat sekä osallistumaan yhteisön toimintoihin että noudattamaan viikko-ohjelmaa. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 39–40.)

Päihdetestauksia tehdään kaksi kertaa viikossa päihteettömyyden varmistamiseksi ja yhteisön päihteettömän ympäristön turvaamiseksi. Retkahdus eli positiivinen näyte tai alkoholin käyttö lomalla, mikä on johtanut juopumuspidätykseen tai vankilaan tullessa hengityspuhalluskokeessa todettu alkoholinkäyttö, johtaa aina välittömään poistamiseen

yhteisöstä. Myös kieltäytyminen virtsaseulan antamisesta, päihteiden hallussapito ja valmistaminen, päihteidenkäyttövälineiden hallussapito, päihteiden välittäminen, väkivaltainen käyttäytyminen, suora uhkailu, kurinpitokäsittelyyn johtava lomarikkomus tai rikokseen syyllistyminen yhteisössä tai lomalla johtavat välittömään yhteisöstä poistamiseen. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 40, 43.)

Retkahduksen jälkeen voi halutessaan päästä yhteisöön keskustelemaan retkahduksestaan. Tällöin yhteisö voi päättää, antaako se retkahtaneelle vangille mahdollisuuden tulla retkahdusohjelman jälkeen takaisin yhteisöön. Yhteisöstä poistettu vanki aloittaa retkahduksensa jälkeen retkahdusohjelman, mikäli hän itse on halukas osallistumaan siihen ja mikäli työryhmä päättää, että retkahdusohjelmasta on hänelle hyötyä. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 40–41.)

4.5.3 Yhteisön työryhmän toiminta

Kaikki Sörkka-yhteisöä ja sen toimintaa koskevat asiat käsitellään työryhmän kokouksessa. Yhteisöä koskevat päätökset pyritään tekemään yhdessä. Kokouksista pidetään pöytäkirjaa ja kokoukset etenevät valmiin esityslistan rakenteen mukaisesti. Työryhmän kokouksista viedään usein asioita jatkokäsittelyyn yhteisökokoukseen, mutta yhteisökokouksessa ei voida käsitellä esimerkiksi vankilan turvallisuuteen, yksittäiseen vankiin ja hänen rangaistustietoihinsa liittyviä asioita. Yhteisökokouksessa ei myöskään käsitellä asioita, joilla ei ole kuntoutuksellista tarkoitusta. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 48–49.)

Sörkka-yhteisön työryhmän muodostavat kaksi vartijaa, kaksi päihdetyön erityisohjaajaa, sosiaalityöntekijä ja psykologi (Sörkka-yhteisön henkilökunta 2013). Kaikki työryhmän jäsenet vartijoita lukuunottamatta voivat toimia yhteisön vankien yhdyshenkilöinä. Yhdyshenkilön kanssa vanki voi keskustella hänelle nimetyn yhdyshenkilön kanssa erikseen sovittuna ajankohtana. Pääsääntöisesti asioista keskustellaan ryhmätöiminnoissa, jolloin mahdollistetaan yhteinen ongelmanratkaisu. Toisinaan vangit haluavat kuitenkin keskustella henkilökohtaisista asioistaan kahden kesken henkilökunnan kanssa. Keskusteluiden sisällön tulee koskea yksilön kuntoutumista ja niissä voidaan käsitellä asioita, joista on vielä vaikea puhua ryhmässä. Yhdyshenkilökeskusteluista tulee

käyttää harkinnan ja yksilön tarpeen mukaan, eikä niiden ole tarkoitus toimia lisäresursseina yhteisökuntoutukselle. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 50.)

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten Sörkka-yhteisön entiset jäsenet kokevat yhteisön vaikuttaneen heidän toipumiseensa ja elämänhallintaansa. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää Sörkka-yhteisön toiminnan kehittämisessä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten entiset jäsenet kokevat Sörkka-yhteisön vaikuttaneen heidän päihderiippuvuudesta toipumiseensa?
2. Miten päihdekuntoutus Sörkka-yhteisössä vastasi asiakkaan toiveisiin ja tarpeisiin?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, sillä siinä pyritään selvittämään yksilön kokemuksia tietystä yhteisöstä ja yhteisön merkityksestä. Kiviniemen (2007, 70–71, 74) mukaan laadullisen tutkimuksen prosessissa aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulokset kehittyvät tutkijan tietoisuudessa vähitellen koko prosessin ajan. Myöskään tutkimusongelmaa ei välttämättä ole prosessin alussa määritelty tarkasti, mutta se tarkentuu tutkimuksen edetessä. Kyseessä ei siis ole etukäteen hahmotetun teorian testaus, vaan tutkittavan ilmiön käsitteellistäminen, joka tapahtuu vähitellen.

Tutkimusprosessin aikana saattaa tulla vastaan uusia mielenkiinnon kohteita, joihin tutkija haluaa keskittyä. Tämän vuoksi tutkimuksen rajaaminen on välttämätöntä, koska lopulliseen tutkimusraporttiin ei kannata laittaa kaikkea tutkimuksen aikana kerättyä tietoa. Rajaaminen tarkoittaa myös tulkinnallista rajausta, sillä kerättävään aineistoon vaikuttavat tutkijan omat kiinnostuksen kohteet ja tarkastelunäkökulmat. Kun tutkimuskohde vähitellen selkenee, tarkentuvat myös teoreettiset näkemykset, joihin kannattaa syventyä tarkemmin. (Kiviniemi 2007, 73, 76.)

6.2 Aineiston hankinta

Aineistonkeruu toteutettiin tammi-helmikuussa 2015 haastattelemalla neljää Sörkka-yhteisön entistä jäsentä, jotka ovat edelleen Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaita. Haastateltavat tavoitettiin Rikosseuraamuslaitoksen eri yksiköiden työntekijöiden avulla. Lupa haastateltavien tavoittelemiseen työntekijöiden avulla pyydettiin yksiköiden johtajilta tai apulaisjohtajilta. Haastattelut toteutettiin Rikosseuraamuslaitoksen eri yksiköiden tai jatkokuntoutustahojen tiloissa.

Tutkimukselle haettiin ja myönnettiin Rikosseuraamuslaitoksen tutkimuslupan lisäksi muut asianmukaiset tutkimusluvut. Jotta tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetti säilyisi, opinnäytetyössä ei selvitetä tarkemmin tutkimuslupa-asioita, haastatteluympä-

ristöjä, haastateltavien asuinpaikkoja tai muitakaan sellaisia tietoja, joista heidät olisi mahdollista tunnistaa.

Haastattelut toteutettiin teema- eli puolistrukturoituina haastatteluina ja ne nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Teemahaastattelussa lähdetään liikkeelle olettamuksesta, että menetelmällä voidaan tutkia kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita. Haastateltavien elämysmaailmaa sekä heidän tekemiään määritelmiä tilanteista korostetaan. Teemahaastattelussa on olennaista, että haastattelu etenee keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Tällöin saadaan haastateltavien ääni kuuluville ja haastattelijan näkökulma pienenee. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48; Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Taustatietoina kysyttiin haastateltavan ikää ja syntymävuotta, siviilisäätystä ja tämänhetkistä perhetilannetta sekä koulutusta ja ammattia. Elämäntilanteen ja -historian teeman alla kysyttiin päihdehistoriasta ja rikosseuraamuksesta. Yksi haastatteluteemoista oli terveys. Sörkka-yhteisön teema käsitteli muun muassa yhteisöön hakeutumisen motiivia sekä odotuksia sinne hakeutuessa. Lisäksi käsiteltiin kokemuksia yhteisön toiminnasta ja yhteisön arviointia ja kehittämistä. Viimeisenä teemana käsiteltiin toipumiseen vaikuttaneita asioita.

Teemahaastattelurunko (liite 1) esitestattiin ensimmäisen haastattelun yhteydessä. Esitestauksessa tutkimukseen osallistuja haastateltiin teemahaastattelurungon mukaisesti ja sillä tavoin testattiin haastattelurungon toimivuus. Esitestauksen pohjalta haastattelurunkoa muokattiin taustatietokysymyksiä yhdistämällä, siirtämällä Sörkka-yhteisön teeman alla merkitykseen liittyvän kysymyksen paikkaa sekä lisäämällä samaan teemaan yksi tarkentava kysymys. Haastattelurungossa oli havaittavissa hieman päällekkäisyyttä, mutta koska nämä kysymykset koskivat nimenomaan kokemusta yhteisöstä ja sen merkitystä toipumiseen, kysymykset jätettiin paikalleen, jotta tärkeisiin teemoihin saataisiin kattavat vastaukset.

6.3 Aineiston analysointi

Aineistonkeruun jälkeen haastatteluaineistot litteroitiin eli muunnettiin puheesta tekstiksi. Aineiston purkaminen on olennainen osa laadullista analyysia. Aineistoa litteroidessaan tutkija tutustuu materiaaliin sekä tekee ensimmäisiä tulkintojaan aineistosta. Tekstiksi purettu puhe tuo laadullisen aineiston lähelle lukijaa, vaikkei koko aineistoa voi koskaan lukijalle näyttääkään. Litteroitu aineisto lisää myös analyysin läpinäkyvyyttä ja mahdollistaa uudelleenanalyysit ja tulkinnat, joita lukija tekee. (Nikander 2010, 432–433, 435.)

Litterointi voidaan tehdä joko kaikesta kerätystä aineistosta tai valikoiden esimerkiksi haastattelun teemojen mukaan. Litteroinnin tarkkuudesta ei ole yksiselitteistä ohjetta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 222.) Ruusuvuoren (2010, 424) mukaan tutkimusongelma ja metodinen lähestymistapa auttavat määrittämään litteroinnin sopivan tarkkuuden. Tässä opinnäytetyössä päädyttiin sanatarkkaan ja yksityiskohtaiseen litterointiin huomioiden esimerkiksi naurun ja tauot puheessa. Litteroinnissa huomioitiin, jos haastateltava painotti selvästi jotain sanaa tai asiaa, mutta litterointimerkkejä ei käytetty. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 67 sivua.

Aineiston analysoimisessa käytettiin teemoittelua, joka on laadullisen tutkimuksen perusmenetelmä. Teemoittelun avulla tutkimusaineistosta pyritään hahmottamaan keskeisiä aihepiirejä eli teemoja. Analyysimenetelmänä teemoittelu etenee teemojen muodostamisesta niiden ryhmittelyyn, jonka jälkeen niitä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin. (Jyväskylän yliopisto 2011.) Laadullinen aineisto siis pilkotaan ja ryhmitellään erilaisien aihepiirien mukaan omiksi kokonaisuuksikseen kunkin teeman alle. Teemoittelussa painottuu teemojen sisältö eli mitä kustakin aihepiiristä on sanottu tai mitä asioita teemaan katsotaan sisältyvän. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b; Tuomi & Sarajärvi 2009, 93; Kajaanin ammattikorkeakoulu i.a.)

Aineistosta voidaan lainata havainnollistavia esimerkkejä eli sitaatteja itse tutkimustekstiin. Tutkimustulosten havainnollistaminen varmistaa lukijalle, että analyysi pohjautuu tutkijan keräämään aineistoon. Lainausten tulee olla harkittuja ja analyysiin on sitaattien lisäksi liitettävä tutkijan omia havaintoja ja tulkintoja sekä teoriapohjaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.)

Teemoittelussa voidaan käyttää apuna koodausta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b; Silius 2008). Koodaus tarkoittaa aineistoon tehtyjä merkintöjä, jotka auttavat jäsentämään ja luokittelemaan aineistoa. Koodauksessa voidaan käyttää esimerkiksi värikoodeja tai erilaisia merkkejä, joiden avulla eritellään löydettyjä teemoja. Koodausmerkinnät voidaan tehdä joko tulostettuun aineistoon manuaalisesti esimerkiksi värikynillä tai tekstinkäsittelyohjelmalla sen eri toimintojen avulla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a; Silius 2008.) Koodimerkinnät toimivat muun muassa muistiinpanoina ja kuvailun apuvälineenä, ne jäsentävät tulkintoja ja testaavat ennakkoon mietityn jäsennyksen toimivuutta (Silius 2008; Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93). Luotettavan tuloksen varmistamiseksi aineistoa on luettava kokonaisuutena eikä pelkästään etsimällä yksittäisiä sanoja (Silius 2008).

Aineisto koodattiin manuaalisesti värikynillä ja se analysoitiin teemahaastattelurunon teemojen mukaan. Tutkimuksessa käytettiin siis teoriaohjaavaa aineiston analyysia (Eskola & Suoranta 1998, 153). Tähän päädyttiin, sillä teemat olivat jo valmiina ja aineisto oli jäsentynyt haastattelun teemojen mukaan (Eskola & Suoranta 1998, 152; Tuomi & Sarajärvi 2009, 93).

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Haastateltavien taustatiedot

Tutkimusta varten haastateltiin neljää Sörkka-yhteisön entistä jäsentä. Haastateltavat olivat miehiä ja heidän ikäjakaumansa oli 33–49 vuotta. Siviilisäädyltään haastateltavat olivat naimattomia, eronneita tai leskeksi jääneitä, ja kaikki olivat perheettömiä. Haastateltavien koulutustaustat vaihtelivat peruskoulun oppimäärän suorittamisesta ammattikouluopiskeluun ja ammattikoulutasoisen tutkinnon suorittamiseen.

Viimeisimmän tuomion pituudet vaihtelivat viiden vuoden molemmin puolin keskiarvon ollessa vähän yli viisi. Haastateltavat olivat rikoksenuusijoita, joiden vankilakertaisuudet vaihtelivat kuudesta yli kymmeneen keskiarvon ollessa 9,5.

Haastateltavien päihteidenkäyttöhistorian pituudet vaihtelivat 20–30 vuoden välillä. Päihdekokeilut oli aloitettu alkoholilla keskimäärin 12-vuotiaana ja alkoholinkäytöstä oli vähitellen siirrytty käyttämään huumausaineita. Säännöllinen päihteidenkäyttö oli alkanut keskimäärin 16-vuotiaana. Haastateltavien pääpäihde vaihteli alkoholista amfetamiiniin ja buprenorfiiniin, ja myös kannabista oli ajoittain käytetty säännöllisesti. Puolella haastateltavista oli esiintynyt myös sekakäyttöä.

Lähes jokaisella haastateltavalla päihteidenkäyttö oli jossain vaiheessa elämää ollut päivittäistä ja käyttöä oli ylläpidetty myös rikosten avulla. Jollakin oli ollut siviilissä ainoastaan yksi muutaman kuukauden mittainen päihteetön jakso, toisella taas muutamia noin kuukauden mittaisia päihteettömiä jaksoja. Ainoastaan yksi haastateltava oli aina vankeustuomioita suorittaessaan ollut lähes kokonaan käyttämättä päihteitä. Osalla päihteidenkäyttö oli pysynyt hallittavana vankila-aikana, käytön ollessa kuitenkin säännöllistä. Myös päivittäistä päihteidenkäyttöä vankiloissa oli haastateltavien keskuudessa tapahtunut. Erään kokemuksen mukaan päihteettömillä osastoilla oli ollut suhteellisen helppoa pärjätä ilman päihteitä, mutta käyttö oli jatkunut heti siviiliin pääsyn jälkeen.

Ennen Sörkka-yhteisöä haastateltavat olivat olleet päihdekuntoutuksissa muun muassa eri vankiloiden päihteettömillä osastoilla. Jollakin oli kokemusta ainoastaan vankiloiden

päihdekuntoutuksesta eikä lainkaan siviilissä tapahtuvasta kuntoutuksesta. Toiselle Sörkka-yhteisö taas oli ensimmäinen kokemus päihdekuntoutuksesta vankilassa.

- - mä en oo ikinä ollu missään katkoilla enkä missään tommosissa. En niinku missään hoidoissa, minkäännäkös hoidois ollu.

Kuntoutuskokemukset siviilistä vaihtelivat useisiin katkaisuhoitokertoihin ja muutamiin Kisko-hoitoihin. Enemmistö ei ollut kuitenkaan ollut päihdekuntoutuksessa siviilissä ollessaan. Sörkka-yhteisössä haastateltavat olivat olleet yhdestä kahteen kertaa. Kuntoutusjaksojen pituudet Sörkka-yhteisössä vaihtelivat viidestä seitsemään kuukauteen.

Oon mä niinku jossain päihdekuntoutukses joskus ollu. Mutta en mä sitä silloin ottanu niin tosissaan.

7.2 Hyvinvointi

Haastateltavat kokivat terveytensä yleisesti hyvänä. Suurin osa koki voivansa henkisesti hyvin, mutta fyysisessä kunnossa todettiin olevan parantamisen varaa. Osa haastateltavista koki elämänsä tylsänä ja kaipasi siihen vaihtelua. Fyysisistä vaivoista haastateltavien joukossa oli esiintynyt selkä- sekä sydänongelmia. Kenelläkään haastateltavista ei esiintynyt univaikeuksia. Säännöllistä päivärytmiä toivottiin työpaikan löytymisen muodossa.

Harrastuksinaan haastateltavat mainitsivat muun muassa painonnoston, kitaransoiton, taiteen ja elokuvissa käynnin. Harrastusten säännöllisyys vaihteli epäsäännöllisestä päivittäiseen. Yhdellä oli useita päiviä täyttäviä harrastuksia, kun taas toinen kertoi yrittävänsä aloittaa säännöllisen kuntoilun. Myös NA-ryhmissä käynti mainittiin yhtenä aktiviteettina.

Enemmistö haastateltavista oli ollut raittiina vuodesta yli kahteen vuoteen. Ainoastaan yhdellä haastateltavalla oli ollut tavoitteena kohtuukäyttö, missä hän olikin onnistunut. Eräs haastateltava oli tehnyt selkeän päätöksen olla käyttämättä päihteitä, minkä seuraava siteeraus osoittaa.

No en käytä mitään et.. Enkä heti ajatellu kyllä alkaa käyttäänkään. Mä luulen et ne on käytetty ne aineet.

Myös retkahduksia oli tapahtunut, mutta niiden jälkeen päihteidenkäyttö ei ollut jatkunut. Kuten alla olevista siteerauksista tulee esille, retkahtamista pohdittiin eräänlaisena itsepetoksena. Retkahdus nähtiin lopulta myös omana valintana.

Kyllä se mun tietynlainen epärehellisyys - - kulkee niinku niin vahvasti ku se on ollu koko ajan mun mukana - - Semmonen kusettaminen niinku, emmä sillai mun mielestä tietyllä tapaa sitä voi sanoo itsekusetukseks mut kusettaa nyt esimerkiksi niinku.. - - vetää vähä kamaa salaa.

- - et mulle tuli vaan niinku se päihdehimo ja mä annoin sille, omalle niinku kamanhimolle sit periks et tein sen valinnan.

7.3 Sörkka-yhteisöön hakeutuminen

7.3.1 Yhteisöön hakeutumisen motiivi

Sörkka-yhteisöön osattiin hakeutua muun muassa muiden vankiloissa olevien päihdetörmien osastojen kautta. Osa haastateltavista oli kuullut yhteisöstä esimerkiksi samalla osastolla olevilta tuttaviltaan. Myös päihdeohjaajat eri vankiloissa olivat kannustaneet hakeutumaan yhteisöön.

Haastateltavia yhdisti tarve päästä vankeusaikana päihdeettömään ympäristöön, joka motivoisi päihdeettömyyteen. Kertomuksista ilmeni muun muassa väsymistä päihdekulttuuriin, tietoista halua muuttaa elämänsä suuntaa ja päästä päihdeistä kokonaan eroon. Haastateltavat olivat Sörkka-yhteisöön hakeutuessaan muutosprosessin eri vaiheissa: osa oli miettinyt, että jotain muutosta täytyisi päihdeidenkäytön suhteen tapahtua, osalla oli herännyt ajatus päihdeettömyydestä. Myös ikä mainittiin yhtenä yhteisöön hakeutumisen motiivina.

- - alko tuleen mitta täyteen siihen touhuun että - - ei siit niinku haittaakaan mulle voi olla et jos mä käyn tämmösen - - Että kun ei oo ite pitäny silleen ongelmana päihdeidenkäyttöä, et se on vaan ollu siinä et ei oo niin-

ku välittäny tai ei oo pitäny sitä semmosena ongelmana, et niinku tää on niinku syypää siihen ja siihen ja siihen, et ei niinku oo pitäny sitä semmosena niin pahana rastina että mä aattelin, et sama kai se nyt on kokeilla sitte nää hommat samalla et mimmost tää on - -

- - et mä yritin seivata ton oman kurssin - -

Hakeutumisen motiivina oli ollut myös siviilissä päihteettömyyteen motivoineet hoitajaksot ja niiden ansiosta herännyt ajatus kokeilla päihteetöntä osastoa vankilassa. Tämä tulee esille alla olevassa puheessa.

Aikasemmat hoitokerrat on kummiski antanu mulle sen niinku sanotaan tuolla siviilin puolella niinku semmosen tietynlaisen kipinän ja motivoinu tuohon päihteettömyyteen - -

Haastateltavilla saattoi olla myös päihteiden ongelmakäytön käsittely tai päihdekuntoutus osana heidän rangaistusajan suunnitelmaansa. Erään haastateltavan mukaan vankeusajan tavoitteena oli nimenomaan päihdekuntoutus, jotta hän voisi myöhemmin jatkaa esimerkiksi avolaitokseen. Joku kertoi yhteisöön hakeutumisen motiivina olleen mahdollisuuden päästä myöhemmin avolaitokseen, koevapauteen ja jatkokuntoutuspaikkoihin.

7.3.2 Kuntoutukseen kohdistuneet odotukset

Suurimmalla osalla haastateltavia ei ollut ollut mitään varsinaisia odotuksia Sörkka-yhteisön suhteen. Oletuksena oli päihteetön ympäristö, jonka ansiosta ei tarvitsisi jatkaa päihteidenkäyttöä vankilassa. Yhteisöltä ei välttämättä osattu odottaa mitään, koska ei tiedetty, mitä kuntoutus pitää sisällään.

- - ei mulla ollu mitään ihmeempii odotuksii silleen ja tottakai mä oletin, että se on niinku päihteetön osasto ettei siellä vedetä kamaa. Et on semmonen päihteetön ympäristö ettei tarvii jatkaa sitä kaman vetämistä linnas - -

Yhtenä Sörkka-yhteisöön kohdistuvana odotuksena mainittiin päihteidenkäytön lopettaminen, sillä sen sanottiin olevan vankilaympäristössä helpompaa. Täysin riskitön ym-

päristö se ei päihteidenkäyttöä ajatellen kuitenkaan ole. Tämä tulee esille seuraavassa siteerauksessa.

- - ensimmäisen varmaan oli se mieles et sinne [Sörkka-yhteisöön] niinku haluais niinku ja ens alkuun vaan lopettais, siel se on helpompi. Tai niinku monta kertaa on helpompi. Ei aina välttämättä, ei sielkää oo turvas kaikelta.

Vaikkei varsinaisia odotuksia yhteisön suhteen välttämättä osattu nimetä, kertoi eräs haastateltava tiedostaneensa oman tarpeensa ja päättäneensä kokeilla, mitä tarjottavaa yhteisöllä voisi olla. Alla oleva siteeraus puolestaan osoittaa, että omia kuntouttamistarpeita ei välttämättä ollut suoranaisesti tiedetty. Yleisesti ottaen vastauksista ilmeni halu ylläpitää ja turvata päihteettömyyttä.

- - en mä tienny niistä kuntouttamistarpeista - - ensisijainen [tarve] oli se päihteettömyyden turvaaminen ja ylläpitäminen - -

7.3.3 Motivaatio kuntoutumiseen

Oma motivaatio koettiin kuntoutuksen alussa yleisesti hyvänä tai jopa erittäin hyvänä. Joku haastateltava koki kuntoutuksen alkuvaiheen hankalaksi ennen yhteisön päivärytmiin tottumista. Haastateltavat kertoivat tietoisesta päätöksestä olla päihteittä. Yhtenä motivaatioon vaikuttaneena asiana oli toive, että Sörkka-yhteisöstä voisi saada keinoja päihdeongelman käsittelyyn ja hoitamiseen.

- - sielä [Sörkka-yhteisössä] sit tottakai heräs semmonen ajatus että sit vois niinku olla myöhemminki selvin päin.

Kyl mä olin ihan niinku päättäny et mä oon niinku päihteettä, alan oleen päihteettä ja loppuu se kaman vetäminen. Ja ainaki saa niinku uusia aseita sitä vastaan sitte niinku siinä että.. Että ei ratkeis vetämään taas uudestaan.

Kysyttäessä motivaatiosta kuntoutuksen loppusuoralla, kun haastateltavat olivat olleet siirtymässä Sörkka-yhteisöstä eteenpäin esimerkiksi avolaitokseen, oli kaikilla mielestään edelleen hyvä motivaatio. Eräs haastateltava kertoi, ettei motivaatio sinällään ollut muuttunut, vaan mielessä oli edelleen sama ajatus kuin kuntoutuksen alussa, eli hoitaa kuntoutus mahdollisimman hyvin loppuun saakka.

Ei se ollu muuttunu mul mikskää et samoil linjoil vedetään, et meitsi otti sen linjan sillon et tää hoidetaan nyt kunnolla tää homma ja sit katotaan jatkoo.

Pitkä jakso ilman päihteitä vaikutti motivaatioon positiivisesti. Motivaatio päihteettömään elämään myös vahvistui kuntoutuksen aikana. Päätös päihteettömästä elämästä ja tulevaisuudesta sai kuntoutuksen aikana vahvistuksen, jonka jälkeen asian suhteen ei ollut enää mitään epäselvyyttä, kuten alla olevassa puheessa tulee esille.

Et tota olin mä siin ollu tosissaan niinku muutenki mut sit se vaan niinku tuli semmonen selkeempi kuva niinku tosta tulevaisuudesta. - - Sit tuli semmonen kohta et tota nyt tää loppuu oikeesti - - et nyt se on niinku oikeesti totta, et ei oo enää mitää semmosta mikä ois niinku epävarmaa.

7.4 Kokemus Sörkka-yhteisöstä

7.4.1 Yhteisökokous ja kuntoutusryhmät

Haastateltavien kokemukset yhteisökokouksista olivat lähes samankaltaisia. Yhden haastateltavan kokemus oli, että yhteisökokoukset tuntuivat kuntoutuksen alussa turhilta asioiden perinpohjaisen käsittelyn vuoksi. Tarkemmin ajatellen oli kuitenkin päädytty tulokseen, että kokemus saattaa kuitenkin kasvattaa ja lisätä kärsivällisyyttä ja malttia. Näiden asioiden vuoksi yhteisökokousten ajateltiin myös antavan valmiuksia hoitaa asioita siviilissä. Yhteisökokoukset koettiin myös raskaina juuri sen vuoksi, että niissä käsiteltiin kaikki asiat perusteellisesti. Tämä koettiin kuitenkin hyödyllisenä sen kannalta, että asioita oppii käsittelemään. Yhteisökokoukset koettiin myös toimiviksi, hyviksi kokouksiksi, joissa oli avoin ilmapiiri ja joissa pystyi puhumaan. Tätä pidettiin vankilaympäristössä tapahtuvaa toimintaa ajatellen hyvänä saavutuksena. Yksi haastateltava piti aamuyhteisökokouksia turhina, sillä hänen mukaansa yhteisökokouksissa käsiteltiin asioita tarpeeksi.

Päihdekuntoutusryhmät oli koettu haastavina etenkin kuntoutuksen alussa. Omaa päihteidenkäyttöhistoriaa ei ollut ollut helppoa kohdata ja käsitellä. Tämä tulee esiin seuraavassa siteerauksessa.

- - kyllähän mä sen tiesin et se on niinku tommonen intensiivinen päihdekuntoutus, et siin niinku paneudutaan siihen itse ongelman käsittelyyn - - välistä se oli kyllä aika raskasta kun ne on niin vaikeita asioita sillee käsitellä ja hyväksyy sitte vielä ite.

Oman elämän ja päihdehistorian läpikäyminen uusien, vieraiden ihmisten läsnä ollessa koettiin vaikeana. Kaikki haastateltavat painottivat luottamuksen merkitystä yhteisön sisällä. Kun avaa omaa elämäänsä muille, on yhteisön jäsenten luotettava toisiinsa. Luottamuksen rakentuminen vie oman aikansa, mutta kaikki haastateltavat kertoivat sen tapahtuneen pikkuhiljaa, lähes huomaamatta. Yhteisöön mukautuminen mainittiin tärkeänä tekijänä, jotta pystyy toimimaan ryhmässä sekä puhumaan ja avautumaan muiden edessä.

Onhan se tottakai se on erittäin vaikee tilanne ku jätkät on siinä ja sit sä niinku avaat sun elämas et sun pitää niinku luottaa niihin ihmisiin siinä. Et se on pakko olla semmonen luottamus sen porukan sisällä et sä pysyt niinku avaa sun elämas niille ja kertomaan asioista niinku vapaasti ja tolee.

Haastateltavien mukaan oman päihdehistorian läpikäyminen auttoi hahmottamaan ymmärrystä omasta tilanteesta. Omasta päihteidenkäytöstä ei välttämättä ollut totuttu keskustelemaan ja päihteisiin liittyviä asioita pohdittiin ainoastaan itsekseen, jos silloinkin.

Joo en mä oo koskaan niinku noin intensiivisesti käyny läpi sitä [omaa päihdehistoriaa] - - Oli silleen niinku shokkihoito - -

Ja ku eihän niitä [päihdeasioita] kato itte oo tullu niinku koskaan tolleen niinku mietitty.

Haastateltavat kertoivat, että vasta kun asiat sanotaan ääneen, ne muuttuvat todellisiksi, ja vasta silloin pystyy itsekin näkemään realistisemmin kokonais kuvan omasta tilanteestaan.

No se on ihan hyvä nähä ne asiat [oma päihdehistoria] siinä sit niinku. Niin kauan ku niit miettii yksin niin nehän on jotain asioita vaan mut sit ku ne tuo ulos niin sithän ne on vast oikeesti - - Et sitä näkee ite sen kokonais kuvan siin. Et kuinka hullult se kaikki niinku näyttää oikeesti siin tau lulla tai niissä vitun puheissa. Et niin kauan ku niit pyörittelee omas päässä niin nehän on vaan jotain semmosii, ei ne oo mitää juttui niinku. Mut sit ku niit puhuu niin sithän ne alkaa tota tuntuu oikeesti niinku järjettömiltä.

- - se [oman päihdehistorian läpikäynti] on aika pysähdyttävää. Kyllä se pistää miettimään ja näkemään vähä, näkee ittensä niinku siit ulkopuolelta, et mimmosta se [oma päihteidenkäyttö] on niinku ollu ku lyödään ne faktat siihen pöytään. Kyl se aika raskaan näköst on.

Päihdehistorian läpikäymisen myötä tapahtui muutosta omassa ajattelussa, mikä herätti ajatuksen esimerkiksi niin sanotusta normaalista elämästä.

Et kyl siin [kun käydään omaa päihdehistoriaa läpi] niinkun rupee taas niinku kelailee asioit niinku iha uudelt kantilt et hetkone, pitäskö täs kokeilla ny jotain muuta elämää, et välistä jos kokeilis vähä sitä normaalimpaa elämää, et ois niinku selvin päin ja kävis töis..

Ryhmiä keskustelut koettiin yleisesti hyödyllisinä ja oman avoimuuden kerrottiin lisääntyneen pikkuhiljaa kuntoutuksen edetessä. Ryhmät koettiin myös harjoitteluna ja opetteluna itsensä ilmaisemiseen ja avoimuuteen. Ryhmäkeskustelujen myötä eräs haastateltava kertoi itsehillintänsä kasvaneen ja harkinnan lisääntyneen esimerkiksi oman käyttäytymisen suhteen. Hän koki omassa toiminnassaan selkeän eron verrattuna aiempiin päihdekuntoutuksiin, jolloin hän oli oman vihansa ja negatiivisuutensa kautta hankaloittanut koko yhteisön toimintaa.

Ryhmissä esiin tulleista asioista saatettiin myöhemmin keskustella lisää yhteisön jäsenten kesken tai esimerkiksi kahdestaan jonkun kanssa. Kokemusten jakaminen koettiin omalla tavallaan raskaana, joskin myös positiivisena asiana, sillä omien ajatusten ja mieltä painavien asioiden purkaminen oli haastateltavien mielestä erittäin tärkeää etenkin vankilaympäristössä.

Suurin osa haastateltavista koki omien tunteidensa tunnistamisen vaikeaksi. Yksi haastateltava kertoi, että hänen on helpompi tunnistaa negatiivisia kuin positiivisia tunteita, mutta raittiuden aikana positiivisetkin tunteet ovat jollain tavalla selkeämpiä ja helpommin havaittavissa. Tunneryhmä oli koettu omalla tavallaan haastavana, sillä omista tunteista puhuminen ei ollut helppoa, eikä tunteita välttämättä osattu sanoittaa.

Mulle on tosi vaikeeta edes tunnistaa ittestäni mitää tunteita, en mä niinku osaa. - - et mitä mä nyt tähän [kun tunneryhmässä kysytään, miltä tuntuu] sanon, ei must oo tuntunu miltää.

Ei lähe ollenkaa [tunneryhmässä puhuminen]. Et onks mulla ollu jotain tunteita täs menneellä viikolla. - -

Yksi haastateltava puolestaan koki tunneryhmän toimivan vankilaolosuhteisiin nähden hyvin. Erään toisen kokemuksen mukaan tunneryhmässä joutui aina sanomaan jotain, vaikkei olisi ollut mitään sanottavaakaan. Ketään ei kuitenkaan patistettu puhumaan enempää kuin mihin oli valmis, vaan kaikki saivat jakaa ryhmässä sen verran asioita kuin halusivat.

Osa haastateltavista koki kirjalliset tehtävät hankaliksi, kun taas toisille ne olivat helpoja. Ryhmien myötä saattoi tulla myös uusia asioita vastaan, esimerkiksi omien tehtävien esittelemisen kautta esiintyminen muiden edessä. Yhteisön muiden jäsenten apu mainittiin tärkeänä tekijänä sekä tehtäviä tehdessä että keskustelemisessä. Uusille yhteisön jäsenille voi olla avuksi näyttämällä esimerkkiä omalla avoimuudella, jotta uudet oppivat puhumaan ja luottamaan yhteisöön. Kokemuksen mukaan kaikki ihmiset eivät kuitenkaan tuesta huolimatta pysty avautumaan ja puhumaan, eikä yhteisössä toimiminen luonnistu kaikilta. Tehtävien tekeminen koettiin helpommaksi, jos oli aiemmin ollut päihdekuntoutuksissa. Tällaisen kokemuksen omanneet kertoivat kuitenkin saaneensa ja oppineensa tehtävistä aina jotain uutta, sillä ihminen muuttuu koko ajan ja iän karttuessa asioita näkee eri tavalla kuin aiemmin.

Vankilassa ollessa päihdeettömien osastojen lisäksi myös NA-ryhmät olivat auttaneet päihdeettömyyden ylläpitämisessä. Toiminnan kokonaisuutta pidettiin ratkaisevana, ei pelkästään yhtä ainoaa tekijää. Esimerkiksi kaikki ryhmät ja yhteisökokous koettiin keskenään tasa-arvoisiksi.

7.4.2 Päihdekuntoutus Sörkka-yhteisössä

Yhteisön tasojärjestelmässä eli hierarkiassa tasolta toiselle siirtyminen koettiin eräänlaisena kasvamisena. Eteneminen tapahtuu sen mukaan, miten yksilö sopeutuu yhteisöön ja minkälainen motivaatio hänellä on päihdeettömyyteen. Yhteisön tasojärjestelmän ansiosta voidaan nähdä, miten motivoitunut uusi jäsen on yhteisön toimintaan. Tasojärjestelmän arveltiin olevan toimivampi, jos uudet jäsenet voisivat rauhassa tutustua yhteis-

sön toimintaan ja kirjallisiin tehtäviin ennen muiden tehtävien ja velvollisuuksien aloittamista.

Sörkka-yhteisössä harjoiteltiin myös asiallista lähestymistapaa asioihin puuttumiseen sekä palautteen antamiseen ja vastaanottamiseen. Erään haastateltavan mukaan kriittistä palautetta saadessaan tilannetta oli vaikea nähdä oman tunteensa läpi oppimiskokemuksena, eikä palautteen vastaanottaminen edelleenkään tunnu mukavalta. Sörkka-yhteisön päihdekuntoutuksen myötä oman ajatusmaailman kerrottiin laajentuneen, oman asenteen muuttuneen ja tunteiden hallinnan lisääntyneen.

Erään kokemuksen mukaan elämä ja oma minäkuva muuttuivat tasaisemmaksi ja tasapainoisemmaksi, ja positiivisuus sekä hyvä olo kasvoivat. Myös itseluottamus sekä itsevarmuus oman tekemisen suhteen lisääntyivät. Päihdeajatukset jäivät pikkuhiljaa kuntoutuksen myötä. Myös toinen haastateltava kertoi kuntoutuksen kiinnittäneen hänet paremmin päihteettömyyteen. Yhden näkökulman mukaan Sörkka-yhteisön avulla pääsee alkuun toipumisessa ja siellä voi harjoitella päihteettömyyttä ja asioista puhumista hyvässä, tiiviissä yhteisössä. Vaikka päihdekuntoutus Sörkka-yhteisössä koettiin yleisesti melko raskaana, siitä uskottiin olevan myös hyötyä nykyisen elämäntilanteen kannalta. Päihdehistorian läpikäymisen uskottiin olleen hyödyllistä, eikä asioita olisi välttämättä tullut käsiteltyä ilman Sörkka-yhteisöä.

Olihan se [päihdekuntoutus Sörkka-yhteisössä] niinku silleen tosi raskasta - - ku se oli niin tiästä päihdepainotteista, et siin niinku pureuduttiin siihen ongelmaan, et se ei ollu vaan semmost niinku pään paijaamista. - - mut kyl mulle on jääny hyvät fiilikset siitä eikä oo mitää pahaa sanottavaa siitä.

Koska mä oon vieläkin selvin päin niin pakkohan siitä on jotain hyötyä olla ollu mulle.

Sörkka-yhteisöä ei koettu vapautumisyksikkönä, vaan hyvänä alkuna toipumiselle ja jatkokuntoutussuunnitelmille. Tulevaisuutta ajatellen Sörkka-yhteisöllä oli erään haastateltavan mielestä suuri merkitys, sillä se mahdollisti jatkokuntoutuksen ja päihteettömän jakson, sekä positiivisen asennoitumisen. Sörkka-yhteisöön verrattuna normaaliosastolla olisi ollut enemmän epävarmuustekijöitä suhteessa päihteettömyyteen. Entisillä jäsenillä oli ollut myös ajatuksia ja pelkoja ajasta Sörkka-yhteisön jälkeen: mitä tapahtuu siviilis-

sä, kun ei ole enää valvotussa ympäristössä vaan täysin omillaan, ja kun niin sanotusta normaalista elämästä ei ole kokemusta.

Yleisesti ottaen ilmapiiri Sörkka-yhteisössä koettiin erilaiseksi kuin vankilan normaalilla osastolla. Haastateltavat kertoivat, että yhteisön ilmapiirin muodostuminen riippuu siellä olevista ihmisistä. Yhteisön ilmapiiri vaikuttaa itseen ja esimerkiksi ilmapiirin kannustavuudella on suuri merkitys kuntoutuksen kannalta. Tärkeänä asiana pidettiin sitä, että asioista voi puhua muille ja että saa tilaa tuoda omaa itseä esiin myös silloin, kun on huono olo. Sörkka-yhteisössä pystyi olemaan oma itsensä, eikä siellä tarvinnut esittää minkäänlaista roolia. Tiiviin ja toimivan yhteisön vuoksi välillä saattoi jopa unohtaa olevansa vankilassa. Aiheesta oli muunkinlaisia kokemuksia, ja ajan kerrottiin tulleen välillä pitkäksi ja koko kuntoutuksen tuntuneen vain tuomion suorittamiselta.

Erään kokemuksen mukaan oma motivaatio Sörkka-yhteisön kuntoutuksessa oli toisella kerralla vahvempi kuin ensimmäisellä. Haastateltavan mielestä jokainen ansaitsee uuden mahdollisuuden yrittäessään muuttaa elämänsä suuntaa. Hänen mukaansa harva onnistuu ensimmäisellä kerralla, eikä ihminen välttämättä ole vielä silloin tarpeeksi motivoitunut kuntoutukseen. Monet ajattelevat selviävänsä päihdeongelmastaan ilman muiden apua, tai sitten avun pyytäminen tuntuu mahdottomalta. Avun vastaanottamiseen ei aina ole helppoa ja itsestään selvää.

Kai se oli semmonen tietynlainen omavoimaisuus et siel [ensimmäisellä kerralla Sörkka-yhteisössä] viel mietti et kai sitä pystyy niinku iteki hoitaa nää asiat että ei täs mitää apua tarvi. Sehän siin on aina, sitä kuvittelee et sitä pystyy. Sehän se varmaan pahinta on niinku vangeilla yleensäki, et vaikka halua ni kuvittelee et pystyy ite ilman apuu pärjäämään. Sehän se pahin on mennä nois pyytää apuu. Ja sitte viä vastaanottaa sitä silleen.

7.4.3 Henkilökunnan rooli yhteisössä

Sörkka-yhteisön työntekijät koettiin kannustavina ja haastateltavat kertoivat, että työryhmän jäseniltä sai aina apua asioiden hoitamiseen ja eteenpäin viemiseen. Haastateltavien mukaan henkilökunta kuunteli yhteisön jäseniä ja piti kiinni sovituista asioista. Joskus tapahtui unohduksia, minkä sanottiin olevan täysin ymmärrettävää.

Yksilökeskusteluissa työntekijöiden kanssa tehtiin jatkokuntoutussuunnitelmia, päivitetiin rangaistusajan suunnitelmia ja koevapaussuunnitelmia, käytiin päihde- ja rikoskeskusteluja sekä keskusteluja ajattelutavasta ja asenteista. Työntekijöiltä sai asioihin kolmannen näkökulman. Haastatteluissa kuitenkin pohdittiin, olivatko odotukset ja suunnitelmat siviilin suhteen realistisia ja olisiko niiden pitänyt olla maltillisempia. Osan mielestä yksilökeskusteluja työntekijöiden kanssa oli riittävästi, osa taas oli sitä mieltä, että keskusteluja voisi olla useamminkin. Henkilökunnalla koettiin olevan aina kiire, sillä työntekijöitä on vähän ja heidän vastuullaan on paljon muitakin asioita kuin Sörkka-yhteisön kanssa tehtävä työ.

Henkilökunnan ja oman itsen välillä ei koettu vastakkainasettelua eikä henkilökuntaa pidetty auktoriteettina. Välillä havaittiin oma epävarmuus ja epäluuloisuus, mikä ilmeni eräänlaisena luottamuspulana. Luottamusta kun ei välttämättä ole koskaan edes rakentunut muita ihmisiä, saati virkamiehiä kohtaan. Erään kokemuksen mukaan epäily viranomaisia kohtaan vaikutti siihen, ettei henkilökunnan työpanosta osattu aina arvostaa. Ihminen saattaa ajatella siten, että kukaan ei voi oikeasti haluta auttaa häntä. Omalla asenteella on suuri merkitys siihen, miten henkilökuntaan yleensäkin suhtautuu.

- - sitä kelaa niin kieroutuneesti niit juttuja et ei kukaan voi niinku halua oikeesti auttaa. Niinku et kyllähän siä semmosia epäilyi tulee. Mut tota, mut kyllähän ne oikeesti ne tekee kaikkensa siel.

7.5 Sörkka-yhteisön arviointi ja kehittäminen

Yhteisön arviointiin ja kehittämiseen liittyen haastateltavilta kysyttiin, haluaisivatko he muuttaa jotain Sörkka-yhteisön yhteisökuntoutusmallista. Pääsääntöisesti kuntoutus arvioitiin toimivaksi. Yksi haastateltava sanoi Sörkka-yhteisön päihdekuntoutuksen käyneen työstä, sillä se oli hyvin intensiivistä.

Mun mielestä siellä oli jo tolleenki aika reilusti kaikkee, kyl se kävi ihan duunista kun kävi niitä kaikkia läpi.

Päihdekuntoutusryhmien sisältöjä pidettiin pääpiirteissään toimivina. Ryhmien sisältöjä pohdittaessa ehdotettiin, että elämän perusasioihin kuten talouteen ja toimeentuloon liit-

tyvien asioiden hoitamista voitaisiin käsitellä enemmän. NA-ryhmiä toivottiin olevan useammin ja kuntoutusryhmien ulkopuolella olevan enemmän tekemistä.

Myös yksilön lähtötason toivottiin otettavan paremmin huomioon. Yksilön kuntoutustarpeille tulisi antaa enemmän arvoa ja huomiota kohdentaa enemmän yksilöön. Myös yhteisön tasojärjestelmän eli hierarkian muuttamista pohdittiin. Tasojärjestelmän voisi toteuttaa päinvastoin kuin nykyään siten, etteivät uudet jäsenet joutuisi heti yhteisöön tullessaan tekemään työtehtäviä. Tasojärjestelmän pitäisi olla sellainen, ettei kukaan olisi toisen yläpuolella vaan asiat tehtäisiin esimerkiksi kiertävällä järjestelmällä: uusi jäsen saisi kuntoutuksen alussa totutella rauhassa yhteisön toimintaan ja kirjallisiin tehtäviin, ja lähtisi vasta hieman valmiimpana kiertoon mukaan.

Haastatteluissa mietittiin myös yksilön motivaation arviointia. Yhteisöön hakeutuvan vangin motivaatiota on vaikea saada selville haastattelutilanteessa, sillä henkilö itsekään ei välttämättä ole selvillä omasta motivaatiostaan. Motivaation arviointi nähtiin henkilökunnalle haastavana, ellei jopa mahdottomana tehtävänä. Ajatuksena oli, ettei yhteisöön hakeutuvalle voi oikeastaan tarjota kuin päihteettömän ympäristön ja tehtävät, jotka kuntoutuksessa tehdään, ja lähteä liikkeelle tästä lähtökohdasta.

Selkeänä puutteena mainittiin henkilökunnan kiire. Ratkaisuna tähän esitettiin, että Sörkka-yhteisössä voisi olla omat työntekijät, jolloin yksilökeskusteluihin ja henkilökunnan läsnäoloon paikan päällä yhteisössä olisi enemmän aikaa. Henkilökunnan kiireen ymmärrettiin olevan tietenkin resursseista kiinni, mille ei voi mitään. Toiveena kuitenkin oli, että resursseille yritettäisiin tehdä jotakin.

- - siel on tota hirveen niinku kiire kaikessa, niinku siel on niinku niin vähä sitä henkilökuntaa tavallaan. Ja sitte ku henkilökunnal on sitä muuta niin paljo - -

Haastatteluissa pohdittiin myös yhteisön päihteettömyyttä. Toiveena oli saada Sörkka-yhteisö täysin päihteettömäksi, sillä päihteidenkäytön kerrottiin olleen siellä ajoittain jopa häiritsevää.

- - se pitäis täysin saada päihteettömäksi se osasto ettei sais niinku ollenkaa vetää. Se ois toivottavaa kai siellä (naurahtaa), se olis niinku helvetin hyvä juttu.

Päihteidenkäytön yhteisössä sanottiin riippuvan täysin siellä kulloinkin olevista ihmisistä ja välillä käyttöä ei ollut esiintynyt ollenkaan. Ehdotuksena osaston päihteettömyyden varmistamiseksi esitettiin päihdetestausten tekemistä useammin ja satunnaisesti, esimerkiksi keskellä päivää. Kokemuksen mukaan päihdetestaukset osastolla tehdään aina samoina ajankohtina, jolloin testauksia pystyy tarvittaessa manipuloimaan. Sörkka-yhteisössä on tietenkin tarkoitus luottaa ihmisiin ja luultavasti sen vuoksi testauksia ei tehdä yllätyksenä. Päihteettömyyden varmistamisen koettiin toimivan usein tälläkin tavoin.

Päihteidenkäyttöön puuttumisen koettiin olevan hankalaa, eikä sitä yhteisön yhteisvastuullisuudesta huolimatta pystytty välttämättä tekemään. Vankilakulttuurin vuoksi puuttuminen saattaakin olla miltei mahdotonta.

Myös osaston nykyistä sijaintia mietittiin. Päihteettömälle osastolle meno itsessään on monelle haastavaa, ja motivaatiota vaaditaan, jotta sinne lähdetään. Kun osastolle mennään, joudutaan kävelemään muiden osastojen kautta, jolloin moni voi kokea joutuvansa silmätikuksi. Toisenlaisella sijainnilla varmistettaisiin myös, ettei jouduttaisi tekemisiin muiden vankien kanssa. Tällöin myös päihteiden saanti osastolle vaikeutuisi.

7.6 Toipumiseen vaikuttaneet asiat

Sörkka-yhteisön rooli koettiin merkittävänä kuntoutumisen alkuvaiheen kannalta. Sieltä saatiin valmiuksia lähteä esimerkiksi jatkokuntoutukseen, ja sen kautta tutustuttiin myös NA-ryhmiin. Haastatteluissa pohdittiin, olisiko toipumista tapahtunut lainkaan, jos ei olisi ollut Sörkka-yhteisössä. Sörkka-yhteisö koettiin kuntouttavana, tosin enemmistö entisistä jäsenistä käytti mieluummin sanaa toipuminen. Kuntoutus Sörkka-yhteisössä antoi tietoisuuden omasta riippuvuudesta, jonka oli aiemmin kieltänyt tai josta ei ollut välittänyt. Päihteetön ympäristö nähtiin ensi askeleena toipumiselle. Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan kokeneet Sörkka-yhteisön vaikuttaneen toipumiseensa millään tavalla, vaikka kokivatkin oman päihdehistorian käsittelyn hyödyllisenä.

Vertaistuellalla oli haastateltavien mukaan suuri merkitys toipumiselle ja Sörkka-yhteisössä saattoi kokea yhteenkuuluvuuden tunteen. Tämä tuki toipumista, sillä toipuminen yksin on täysin mahdotonta ja paras apu toiselle onkin toinen ihminen. Yhteisö ja muiden jatkuva läsnäolo ei tietenkään aina tuntunut hyvältä, mutta se oli toipumisen kannalta kuitenkin hyvin merkittävää. Osalla haastateltavista oli ollut myös ystäviä toipumisprosessinsa tukena.

Haastateltavat mainitsivat motivaation tärkeänä toipumiseen vaikuttavana asiana. Ilman motivaatiota ei millään kuntoutuksella ole haastateltavien mukaan merkitystä. Yksi suurimmista toipumiseen vaikuttaneista tekijöistä oli haastateltavien mukaan väsyminen päihteidenkäyttöön ja sen mukanaan tuomaan elämään. Rikos- ja vankilakierteeseen oltiin väsyneitä ja haluttiin kokeilla toisenlaista elämää. Nämä tekijät olivat haastateltavien mielestä osaltaan vaikuttamassa toipumiseen.

- - toi koko yhteisöhän on niinku, et toi koko paikka on niinku se kuntouttava. Mä käytän sanaa mielummin toipuminen kuin kuntouttava - - mulle se anto ainaki sen niinku että se tietosuus.. Mulla on vuosia ollu se tietosuus jo siitä että mä oon vaan kieltäny sitä omaa addiktioani tai mä en oo ees kieltäny sitä, mä en oo välittäny siitä niinku. Vaikka siitä huolimatta vaikka mä oon ollu tietonen siitä toisesta mahdollisuudesta niinku itselle mut - - Ei niitä kovin paljo oo niitä mahdollisuuksia, tai niitä vaihtoehtoja. - - jos mä ajattelen omalle kohdalle niin ei oo ku kaks vaihtoehtoa: joko jatkaa sitä käyttämistä tai sit kokonaan, kokonaan niinku muuttaa kaikki.

7.7 Uskon ja hengellisyyden merkitys päihdekuntoutuksessa

Uskolla ja hengellisyydellä ei näyttänyt juurikaan olevan merkitystä Sörkka-yhteisön entisten jäsenten toipumiseen. Haastateltavat kertoivat olevansa joko ateisteja tai sitten uskolla ja hengellisyydellä ei ollut minkäänlaista sijaa heidän elämässään. Usko ja hengellisyys koettiin lähinnä yhdentekeviksi asioiksi, ja suurin osa ei uskonut mihinkään näkymättömään. Osa haastateltavista kuului kirkkoon, minkä he kokivat samantekevänä. Haastateltavat kertoivat kohtaavansa melko usein uskovia ihmisiä sekä hengellisyyteen ja uskoon liittyviä asioita esimerkiksi erilaisissa ryhmissä.

Osalta haastateltavia löytyi kuitenkin ymmärrystä niitä ihmisiä kohtaan, jotka ovat saaneet apua ja tukea toipumiseensa uskoontulosta ja hengellisyydestä. Asiaa ei koettu omakohtaiseksi, mutta kokemuksen mukaan moni muu on saanut apua toipumiseensa uskon kautta.

Kyl mä nyt ymmärrän et moni, se on semmonen voimavara uskoki - - et ihminen saa siit, moni saa siit sen uskon ja voiman ja tuki ja semmone.

Mä kyllä ymmärrän niit ihmisii jotka hakee siitä [uskosta] ja saa sitä voimaa ja semmosta, et se on niinku niitten juttu et kyl mä sen niinku ymmärrän, mut mulle ei noi hengelliset jutut oo niinku - -

Uskon Jumalaan koettiin toteutuvan muiden ihmisten välityksellä vaikkei sen mietitty sinällään olevan Jumalan aikaansaannosta. Hyvän uskottiin toteutuvan olemalla epäitsekäs sekä suuntaamalla omat voimavaransa oikeisiin tekoihin. Johdatusta ei suoranaisesti määriteltä Jumalan tekemäksi työksi, mutta maailmassa ajateltiin olevan jonkin korkeamman ohjaavan voiman.

Mä käsitän sen [uskon Jumalaan] omalla tavallani. - - et se toteutuu jotenki niinku se niin sanottu hyvä niinku niitten toisten välityksellä.

Ja sitte että jos mä suuntaan sen oman tahdon niihin oikeisiin tekoihin - -

Kyllähän tätä maailmaa joku muu pyörittää kuin minä - - Et jos mä rupeen määrittämään sitä, mun ymmärrys ei riitä millään.

Et on kai se täytyny olla tässäki joku mukana - - semmonen voima joka on johdattanu - - Ollu niinku jonku johdatuksessa ku on tuolla niin paljon tiettyllä tapaa säheltäny niinku.

Kysyttäessä uskon ja hengellisyyden merkityksestä toipumiseen, vastauksissa puhuttiin myös omasta kasvusta ja itseluottamuksen lisääntymisestä. Lisäksi käsiteltiin uskoa ja luottamusta muita ihmisiä kohtaan sekä niiden kasvua. Ei-uskonnollisella uskolla sanottiin olleen suuri merkitys toipumisessa. Pitkään hallinneen elämänpelon jälkeen usko ja itseluottamus alkoivat löytyä ja sen myötä hyvä olo kasvoi. Samalla vahvistui usko siihen, että elämä kantaa. Aiemmin hengellisyys ja koko elämä olivat olleet yhtä kuin päihteet ja arvomaailma koostui epärehellisyydestä sekä rikollisesta ajattelusta. Näiden asioiden tiedostaminen ja muuttaminen vaati rehellisyyttä omaa itseä ja omaa toimintaa

kohtaan, sekä koko ajattelutavan muutosta. Toisiin ihmisiin luottamisen sanottiin olevan edelleen hankalaa, mutta omien hengellisten periaatteiden ja arvojen tarkastelun ja niiden muutoksen kautta edistystä on tapahtunut.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

8.1 Tutkimustulosten tarkastelu

Huolimatta siitä, että haastateltavien määrä oli pieni, tutkimustuloksista saatiin vastaukset tutkimuskysymyksiin. Neljän haastattelun perusteella saatiin luotettava kuva haastateltavien kokemuksista Sörkka-yhteisöstä.

Tutkimustuloksista kävi selkeästi ilmi päihdekulttuuriin väsyminen ja tietoinen halu muuttaa elämän suuntaa sekä päästä eroon päihteistä. Tämän vuoksi vankilassa haluttiin päihteettömään ympäristöön, joka motivoisi päihteettömyyteen. Väsyminen päihdekulttuuriin on keskeistä toipumisprosessissa, mikä näyttäytyi tuloksissa. Sörkka-yhteisö myös selvästi tukee yksilöä hänen toipumisprosessissaan. Selkeä yhtenäinen tuloksista havaittava kokemus oli, että päihteidenkäyttöä ja rikollista elämää oli jatkunut jo niin pitkään, että haluttiin päästä yrittämään elämään normaalia, päihteetöntä arkielämää. Kuntoutus Sörkka-yhteisössä oli vahvistanut tätä ajatusta tai herättänyt ihmisen miettimään uutta mahdollisuutta. Sörkka-yhteisön yhteisökuntoutuksen voidaan siis todeta olevan toimiva päihteettömyyteen kannustava kuntoutusmalli. Nämä tulokset vastasivat aihepiiriä sivuavissa aiemmissa tutkimuksissa tehtyjä havaintoja, esimerkiksi Anna-Liisa Hännikäinen-Uutelan (2004) tekemää tutkimusta Mikkeli-yhteisön yhteisökasvatuksellisesta huume kuntoutuksesta.

Päihteistä eroon pääseminen on erittäin hankalaa ja vaatii käyttäjältä motivaatiota sitoutua päihteettömyyteen ja uuteen elämäntapaan. Tutkimustuloksista ilmeni, että useammatkaan päihdekuntoutukset tai -vieroitukset eivät takaa yksilön raitistumista. Ensimmäisellä kerralla Sörkka-yhteisössäkään ei välttämättä onnistuta, mutta kuntoutus voi silti jättää ihmiseen ajatuksen päihteettömyyden mahdollisuudesta, mikä voi ajan myötä vahvistua entisestään ja johtaa onnistumiseen. Toisella kuntoutuskerralla motivaation kerrottiin myös olevan vahvempi kuin ensimmäisellä. Tämän vuoksi on tärkeää, että Sörkka-yhteisössä olleille jäsenille annetaan myös uusi mahdollisuus päihdekuntoutukseen yhteisössä.

Päihteettömyys on yhteisön tärkein tavoite ja sen toteutumista kontrolloidaan yhteisvastuullisesti sekä päihdeseuloin. Jokainen yhteisöön valittu on velvollinen huolehtimaan sekä omasta että muiden jäsenten päihteettömyydestä. (De Leon 2000, 244; Rikosseuraamuslaitos 2010, 9.) Tutkimustuloksista tuli ilmi, että Sörkka-yhteisössä esiintyi silloin tällöin päihteidenkäyttöä. Yhteisvastuullisuus koettiin tässä mielessä haastavana, sillä vankilakulttuurin vuoksi yhteisössä tapahtuvaan päihteidenkäyttöön oli hankalaa puuttua. Terapeuttisen yhteisöhoidon ihanneperiaatteet eivät siis toteudu Sörkka-yhteisössä vankilakulttuuriin liittyvien asioiden vuoksi.

Vankilaympäristössä esiintyy päihteidenkäyttöä, mikä lisää päihdekuntoutuksen haastavuutta entisestään. Yhteisöhoitoon perustuvaa kuntoutusmallia on hyvin vaikeaa toteuttaa vankilaympäristössä, eikä tutkimuksesta saatu tulos vähennä Sörkka-yhteisön yhteisökuntoutuksen merkityksellisyyttä yksilön toipumisprosessissa. Kuten tuloksista tuli ilmi, on ilmiö täysin yhteisöstä riippuvainen. De Leonin (2000, 72–73) mukaan päihteidenkäyttö yhteisössä hidastaa ensinnäkin yksilön toipumisprosessia, ja toiseksi se saattaa syövyttää yhteisön yhteishenkeä. Toisaalta päihteidenkäyttö saattaa johtaa myös yhteisön kasvamiseen, ja jokainen retkahdus yhteisössä tarjoaa sen jäsenille oppimiskokemuksen. Lisäksi retkahdus paljastaa, missä vaiheessa toipumisprosessia yksilö sillä hetkellä on.

Päihteidenkäyttöön ja päihderiippuvuuteen liittyy monesti myös tunteiden käsittelemisen kyvyttömyyttä. Sörkka-yhteisön tunneryhmän tavoitteena on opettaa ja opetella tunnistamaan ja ilmaisemaan sekä positiivisia että negatiivisia tunteita. Tunteiden hallinnan vaihtoehtoista toimintamallia käsitellään toipumisen teemaryhmässä. On tavallista, että vangit kokevat lisääntyvästi tunteita päihteidenkäytön lopettamisen jälkeen. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 29–30; Sörkka-yhteisön työryhmä 2014, 9–10.) Tutkimustulosten mukaan tunneryhmä koettiin haastavana, sillä omien tunteiden tunnistaminen sekä tunteista puhuminen oli monille vaikeaa. Negatiivisia tunteita sanottiin olevan helpompi tunnistaa kuin positiivisia, mutta raittiuden aikana myös positiiviset tunteet ovat selkeämpiä. Tunteiden hallinnan kerrottiin lisääntyneen kuntoutuksen aikana.

Tutkimustulosten mukaan hengellisyydellä ja uskolla ei ollut merkitystä Sörkka-yhteisön entisten jäsenten toipumisprosessissa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus antoi vuonna 2012 Rikosseuraamuslaitokselle lausunnon liittyen organi-

saation päihdetyön linjauksiin. Kirkkohallituksen lausunnon mukaan monet ihmiset ovat arvojen ja uskonnollisen elämäkatsomuksen muutoksen avulla päässeet pois päihde- ja rikoskierteestä. Vaasan vankilan kristillinen päihdekuntoutusosasto sekä Riihimäen vankilassa toteutettu malli ovat vankilassa toteutettavasta kristillisestä päihdetyöstä pisimmälle kehitettyjä toimintamalleja. Kirkon päihde- ja vankilatyöstä saadun kokemuksen perusteella arvojen ja elämäkatsomusmuutoksen merkitys päihdekuntoutuksessa olisi tärkeää ottaa huomioon Rikosseuraamuslaitoksen päihdetyön linjauksissa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2012.)

8.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tuomen ja Sarajärven (2009, 127) mukaan tärkeät kriteerit hyvälle tutkimukselle ovat tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus sekä sen eettinen kestävyys. Eettinen kestävyys on toinen puoli tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyys koskee myös tutkimuksen laatua. Eettisyys liittyy siis tutkimuksen arviointiin ja luotettavuuteen ja hyvää tutkimusta ohjaakin eettinen sitoutuminen.

Tutkimushankkeessa on saatava lupa henkilöltä, joka antaa tutkimukseen tietoja. Ennen luvan saamista heitä täytyy informoida työstä ja sen tavoitteista. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12.) Nämä asiat otettiin huomioon ennen haastattelujen aloittamista. Tutkimuksen eettisyydestä huolehdittiin myös haastateltavien anonymiteetin säilymisen kannalta ja haastatteluista kerättyjä tietoja käytettiin vain tässä tutkimuksessa. Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista ja haastateltavilla oli oikeus keskeyttää haastattelu. Tutkimuksen valmistuttua haastattelunauhat tuhottiin ja aineisto poltettiin.

Tutkimuksen läpinäkyvyyttä ja eettisyyttä täytyi opinnäytetyöprosessin aikana miettiä tarkkaan. Varsinkin tutkimustuloksia tarkastellessa oli tärkeää pohtia, mitä tietoja valmiissa opinnäytetyössä voi esittää, jotta tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetti säilyisi. En halunnut tuottaa edes sellaista mahdollisuutta, että joku saattaisi alkaa vaikkapa vain arvailla haastateltavien henkilöllisyyttä. Tämän vuoksi muun muassa tutkimuslupa ja haastatteluympäristöistä ei kerrota tarkemmin. Pohdin kuitenkin tämän ratkaisun jälkeen, säilyikö tutkimuksen läpinäkyvyys uskottavana. Ratkaisu tuntui lopulta oikeal-

ta, sillä mielestäni tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetin säilymistä ei voi pohtia eikä painottaa liikaa.

Kiviniemen (2007, 81) mukaan on luonnollista, että tutkimuksen edetessä tutkijan näkemys ja tulkinta kehittyvät. Siksi aineistonkeruuseen liittyvää vaihtelua ei voida pitää puutteena, vaan luontaisena elementtinä, joka liittyy tutkimuksen kehittymisen prosessiin. Tutkittavaan ilmiöön saattaa myös liittyä muuttuvia ominaispiirteitä ja niiden tarkastelu edellyttää, että tutkimusprosessi muuttuu joustavasti tutkimuskohteen mukaan. Tutkimusprosessin myötä tapahtuva vaihtelu tutkijassa, aineistonkeruumenetelmissä ja tutkittavassa ilmiössä on tärkeää tiedostaa ja nämä kehitysprosessit tulee tuoda esille myös tutkimuksen raportoinnissa.

8.3 Kirkon diakoniatyön haasteet

Diakonisesta näkökulmasta katsoen Sörkka-yhteisön yhteisökuntoutus tarjoaa haasteita myös kirkon diakoniatyölle. Yhteisökuntoutus ei poissulje yksilökuntoutusta, ja tästä kirkon diakoniatyö voisi ottaa itselleen haasteen. Vaihtoehtona voisi olla esimerkiksi yksilökeskustelut diakoniatyöntekijän kanssa, mikä toisi lisäulottuvuutta Sörkka-yhteisön kuntoutukseen. Tutkimuksesta tuli ilmi esimerkiksi kokemus henkilökunnan kiireestä. Kirkon diakoniatyö voisi tarttua tähän haasteeseen tarjoamalla Sörkka-yhteisön päihdekuntoutukselle lisäresursseja esimerkiksi keskusteluavun muodossa. Sörkka-yhteisössä on tarkoitus käsitellä asioita mahdollisimman paljon yhteisesti yhteisön jäsenten kesken, mutta ihmisellä saattaa monesti olla tarve puhua asioistaan myös yksityisemmin ja varsinkin ammattilaisen kanssa, jos se on mahdollista. Yhdyshenkilökeskusteluja Sörkka-yhteisössä koettiin pääsääntöisesti olevan riittävästi, mutta tarvetta useamminkin järjestettäviin keskusteluihin kerrottiin olevan.

Diakoniatyön lähtökohtana ovat kristillinen usko ja ihmiskäsitys, ja diakoniatyöntekijöillä on valmiudet ottaa ihmisen hengellinen ulottuvuus huomioon. Jos asiakas haluaa, voidaan keskustella myös hengellisistä kysymyksistä. Kristillinen lähestymistapa tuo hengellistä syvyyttä asiakkaan kanssa tehtävään työhön, mikä antaisi oman lisänsä Sörkka-yhteisön jäsenten kuntoutumisprosessiin.

Diakoniatyöntekijät saattavat joutua kohtaamaan asiakkaiden ennakkoluuloja, vaikka hengellisiä kysymyksiä ei tapaamisissa välttämättä edes käsitellä, eikä hengellisyys ole sanoitettuna läsnä. Ennakkoluuloja saattaa aiheuttaa jo pelkästään se, että henkilö on kirkon työntekijä. Sörkka-yhteisön haastavan asiakasryhmän kanssa toimiessa torjuvien ennakkokäsitysten kohtaaminen voisi olla mahdollista. Tämä ei kuitenkaan estä diakonian toteutumista, jos asiakas on kuitenkin halukas keskustelemaan itseään mietityistä asioista. Diakoniatyössä asiakkaat kohdataan heidän omat tarpeensa ja lähtökohdansa huomioon ottaen. Kirkon päihdestrategiassa (Kirkkohallitus 2005, 6) todetaankin ihmisen ainutkertaisen arvon tunnustamisen olevan kristillisen päihdetyön lähtökohtana. Tarkoituksena on auttaa ihmistä etsimään oman elämänsä mielekkyyttä ja tarkoitusta, ratkaista syyllisyyden ongelma ja vapauttaa ihminen syyllisyyden taakasta. Kirkko pitää esillä armon sanomaa ja toivon näkökulmaa kaikissa olosuhteissa, mikä onkin sen rooli myös päihdehaittojen hoidossa ja ehkäisyssä.

Diakoniatyölle on olemassa paikkansa ja tarpeensa päihdekuntoutuksessa. Yksilön tarve riippuu hänen omista lähtökohdistaan sekä toipumisprosessinsa vaiheesta. Diakoniatyö voi olla apuna yksilön toipumiselle niin motivaatiovaiheessa kuin kuntoutuksenkin aikana. Myös vapauteen saattamisessa diakoniatyön tarve voi olla suuri. Diakoniatyö voi omalta osaltaan olla täydentämässä yksilön toipumisprosessia ja hänen jatkokuntoutumistarpeitaan.

8.4 Kehittämisen- ja jatkotutkimushaasteita

Sörkka-yhteisön tarkoituksena on rakentaa luottamusta yhteisön jäsenten ja henkilökunnan välille. Tutkimuksessa tuli ilmi, että yhteisössä esiintyy ajoittain päihteidenkäyttöä ja näin ollen työryhmän haasteena on saada osasto täysin päihteettömäksi. Miten siis säilyttää luottamus ja silti tehdä vaikkapa ehdotettuja yllätystestauksia? Haastatteluissa kerrottiin myös, että Sörkka-yhteisössä ei ”kytätty” yhteisön jäseniä, kuten esimerkiksi normaaleilla osastoilla, mikä koettiin positiivisena asiana. Muuttuisiko yhteisön jäsenten asenne Sörkka-yhteisöä ja henkilökuntaa kohtaan, jos yllätystestaukset otettaisiin aktiivisesti käyttöön?

Muiden jäsenten päihteidenkäyttöön puuttuminen on vankilakulttuurin vuoksi lähes mahdotonta, vaikka yhteisöhoidon periaatteisiin kuuluu yhteisvastuullisuuteen sitoutuminen. Yhtenä jatkotutkimuksen aiheena voisikin olla Sörkka-yhteisön päihteettömyyden varmistamisen selvittäminen. Lisäksi voitaisiin pohtia vankilakulttuurin vaikutusta yhteisön päihteidenkäyttöproblematiikkaan. Lähestymistavaksi sopisi sekä yhteisön työntekijöiden että jäsenten kokemukset ja ehdotukset päihteettömän toimintamallin saavuttamiseksi. Yhteisön jäsenten tai entisten jäsenten kokemusten kautta pystyttäisiin selvittämään mahdollisuuksia sekä osaston päihteettömyyden, että jäsenten ja henkilökunnan keskeisen luottamuksen säilyttämiseen.

Omien tunteiden hallinnan kerrottiin lisääntyneen kuntoutuksen aikana, joten tunneryhmällä on tärkeä rooli Sörkka-yhteisön kuntoutuksessa. Myös tunteiden tunnistaminen koettiin raittiuden myötä helpommaksi. Tunneryhmän sisältöä ja lähestymistapaa voitaisiin kuitenkin tämän tutkimuksen tulosten vuoksi miettiä. Vankilaympäristössä on hankala toteuttaa tämäläyppistä ryhmää, mutta ryhmän kehittämistä jollain tavalla helpommin lähestyttäväksi voitaisiin kuitenkin pohtia. Ryhmä koettiin haastavana, sillä omia tunteita ei ollut helppo tunnistaa, saati sanoittaa.

Haasteena voidaan nähdä myös motivoituneiden päihdekuntoutujien löytäminen yhteisöön. Haastatteluissa on miltei mahdoton tietää ihmisen oikeaa motivaatiota, sillä henkilö itsekään ei välttämättä sitä tiedä. Toisaalta voidaan miettiä, onko yksilön motivaation astetta tarpeen tietääkään huolimatta siitä, että yhteisöön hakeutuvalta on löydyttävä motivaatiota kuntoutukseen. Motivaatiokin on osa toipumisprosessia, jolloin yhteisön voidaan ajatella olevan nimenomaan motivaatioon kannustava tekijä. Tutkimuksessa tuli selkeästi ilmi Sörkka-yhteisön rooli yksilön motivaatioon vaikuttavana tekijänä, eli yhteisöllä on oma merkittävä paikkansa yksilön toipumisprosessissa. Yksilöstä riippuen Sörkka-yhteisö joko vahvistaa motivaatiota toipumisprosessin alussa, tai lisää sitä entisestään yksilön ollessa jo pidemmällä toipumisessaan.

LÄHTEET

- De Leon, George 2000. *The Therapeutic Community. Theory, Model, and Method.* New York: Springer Publishing Company, Inc.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C. Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino.
- Granfelt, Riitta 2007. ”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa.” Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2007. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. *Tutki ja kirjoita.* Helsinki: Tammi.
- Hännikäinen-Uutela, Anna-Liisa 2004. *Uudelleen juurtuneet. Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa.* Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 252. Väitöskirja.
- Ikonen, Yrmy 2009. *Yhteisöhoito. A-klinikkasäätiön Päihdelinkin tietopankki.* Viitattu 20.2.2015. <http://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdetyonmenetelmat-ja-koulutus/yhteisohoito>.
- Isolahni, Matti 1983. *Uudistuva psykiatrinen sairaala.* Helsinki-Porvoo-Juva: WSOY.
- Joukamaa, Matti; Aarnio, Jorma; Gruenewaldt, Virpi von; Hakamäki, Sirpa; Hypén, Kimmo; Lauerma, Hannu; Lintonen, Tomi; Mattila, Aino; Tyni, Sasu; Vartiainen, Heikki; Viitanen, Päivi & Wuolijoki, Terhi 2010. *Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Perustulosraportti.* Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.
- Jyväskylän yliopisto 2011. *Teemoittelu.* Jyväskylän yliopiston Kurssi- ja oppimateriaalipolone Koppa. Viitattu 4.3.2015.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>.

- Kaipio, Kalevi 2009. Tasavertaista yhteisvastuuta. Yhteisöhoito ja -kasvatus metodina ja teoriana. Teoksessa Kalevi Kaipio & Arja Ruisniemi (toim.) Ihän oikea ihme. Kirjoituksia päihdetyöstä. Vapaan Alkoholistihuollon Kannatusyhdistys - VAK ry:n juhlakirja. VAK ry, 42–67.
- Kajaanin ammattikorkeakoulu i.a. Teemoittelu. Opinnäytetyöpakki. Viitattu 4.3.2015. <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/teemoittelu>.
- Karsikas, Vuokko 2005. Selvinpään olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2005. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.
- Kennard, David 1998. An Introduction to Therapeutic Communities. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Kirkkohallitus 2005. Kirkon päihdestrategia. Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto. Sarja C 2005:2. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Kiviniemi, Kari 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.
- Kriminaalihuollon tukisäätiö 2013. Mikä Redis on. Viitattu 28.2.2015. http://www.krits.fi/fin/palvelut/redis/mika_redis_on/.
- KRIS-Suomi 2015. Vankilatyö. Viitattu 28.2.2015. <http://www.kris.fi/kris-etela-suomi/vankilatyo/>.
- Laine, Matti 1994. Voidaanko vankeja ja rikollisia kuntouttaa? Katsaus historiaan ja tieteelliseen keskusteluun. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 2/1994. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Laine, Matti 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Helsinki: Tietosanoma.
- Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 2009/953, 27.11.2009. Viitattu 2.3.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090953>.
- Murto, Kari 1997. Yhteisöhoito suuntauksia. Jyväskylä: Jyväskylän Koulutuskeskus Oy.
- Murto, Kari 2013. Terapeuttinen yhteisö. Teoksessa Kari Murto (toim.) Terapeuttinen yhteisö. Jyväskylä: Kari Consulting Oy, 9–135.

- NA - Nimettömät Narkomaanit i.a.a. Sairaala- ja laitostoimikunnat. Viitattu 13.3.2015.
<http://nasuomi.org/cms/index.php?page=sairaala-laitostoimikunta>.
- NA - Nimettömät Narkomaanit i.a.b. Toimikunnat. Viitattu 13.3.2015.
<http://nasuomi.org/cms/index.php?page=toimikunnat>.
- Nikander, Pirjo 2010. Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti.
 Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.)
 Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 432–445.
- Rekonen, Eveliina 2013. Päihdetyön erityisohjaaja, Helsingin vankila. Helsinki. Henkilökohtainen tiedonanto 4.3.
- Riekk, Virpi 2013. Päihdetyön erityisohjaaja, Helsingin vankila. Helsinki. Henkilökohtainen tiedonanto 21.3.
- Riekk, Virpi 2015. Päihdetyön erityisohjaaja, Helsingin vankila. Helsinki. Henkilökohtainen tiedonanto 14.1.
- Rikosseuraamuslaitos 2010. Yhteisökuntoutusohjelman käsikirja. Versio 1.4.
 15.11.2010. Tuloste.
- Rikosseuraamuslaitos 2012a. Päihdetyön linjaukset vuosille 2012–2016. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.
- Rikosseuraamuslaitos 2012b. Vankiloiden yhteisökuntoutuksen käsikirja. Versio 1.2.
 12.11.2012. Tuloste.
- Rikosseuraamuslaitos 2013. Kuntouttava toiminta - Ohjelmatyö. Viitattu 13.2.2015.
<http://rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html>.
- Ruisniemi, Arja 2006. Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. Tampereen yliopisto. Sosiaalipoliitiikan ja sosiaalityön laitos. Akateeminen väitöskirja.
- Ruusuvuori, Johanna 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–431.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006a. Koodaus. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. Viitattu 4.3.2015.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_2.html.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006b. Teemoittelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto.

- arkisto. Viitattu 4.3.2015.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html.
- Silius, Kirsi 2008. Teemoittelu ja tyypittely. Hypermedialaboratorio. Tampereen teknillinen yliopisto. Viitattu 4.3.2015.
http://matriisi.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatko-opintosemma/2008/Silius_teemoittelu-tyypittely_141108.pdf.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2012. Kirkkohallituksen lausunto työryhmän esityksestä Rikosseuraamuslaitoksen päihdetyön linjaukseksi 2012–2016. Viitattu 13.3.2015.
[http://kappeli.evl.fi/KKHASHa.nsf/600b3d71e005f046c22572b200419e6c/4d6cfcf767d048f1c225799d002ac822/\\$FILE/Lausunto%20työryhmän%20esityksestä%20Rikosseuraamuslaitoksen%20päihdetyön%20linjaukseksi%202012_2016.pdf](http://kappeli.evl.fi/KKHASHa.nsf/600b3d71e005f046c22572b200419e6c/4d6cfcf767d048f1c225799d002ac822/$FILE/Lausunto%20työryhmän%20esityksestä%20Rikosseuraamuslaitoksen%20päihdetyön%20linjaukseksi%202012_2016.pdf).
- Sörkka-yhteisön henkilökunta 2013. Sörkka-yhteisön esite. Helsingin vankila. Tuloste.
- Sörkka-yhteisön työryhmä 2014. Yhteisökuntoutuskäsikirja. Tervetuloa Sörkka-yhteisöön! Tuloste.
- Sörkka-yhteisön viikko-ohjelma 2013. Tuloste.
- The Retreat York 2014. History. Viitattu 20.2.2015.
<http://www.theretreatyork.org.uk/history/>.
- Tourunen, Jouni & Perälä, Jussi 2004. Kohti kognitiivista yhteisöhoitoa? Helsingin vankilan päihdeettömän osaston arviointi- ja kehittämistutkimus. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2004. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

LIITE 1: Puolistrukturoidun teemahaastattelun runko

1. TAUSTATIEDOT

- Ikä, syntymävuosi
- Siviilisääty, tämänhetkinen perhetilanne siviilissä
- Koulutus, ammatti

2. ELÄMÄNTILANNE, ELÄMÄNHISTORIA

Päihdehistoria:

- Miten pitkään käyttänyt päihteitä?
- Onko aiemmin ollut päihdekuntoutuksessa siviilissä tai vankilassa?
 - Jos on ollut, niin millaisessa päihdekuntoutuksessa ja missä?
- Miten pitkään oli Sörkka-yhteisössä?
- Mihin jatkoi Sörkka-yhteisöstä?

Rikosseuraamus:

- Onko avolaitoksessa, ehdonalaisessa vapaudessa, valvotussa koevapaudessa?
- Nykyisen vankeustuomion pituus
- Vankilakertaisuus

3. TERVEYS

- Tämänhetkinen terveydentila (henkinen, fyysinen, psyykkinen)
- Harrastukset
- Tämänhetkinen päihteidenkäyttö

4. SÖRKKA-YHTEISÖ

- Miksi päätti hakea Sörkka-yhteisöön?
- Mistä sai tietää yhteisöstä?
- Onko ollut Sörkka-yhteisössä useammin kuin kerran?
 - Jos on ollut, niin kuinka monta kertaa?
- Mitä odotuksia ja toiveita Sörkka-yhteisöstä oli sinne hakeutuessa?
- Millainen oma motivaatio oli kuntoutuksen alussa?
- Millainen oma motivaatio oli kuntoutuksen loppusuoralla, siirtyessä Sörkka-yhteisöstä eteenpäin?

Kokemus yhteisön toiminnasta:

- Millaisena koki päihdekuntoutusryhmien keskustelut?
- Millaisena koki oman päihdehistorian läpikäymisen ryhmässä?
- Millaisena koki yhteisökokoukset?
- Millaisena koki yksilökeskustelut päihdeohjaajan kanssa?
- Millaisena koki yhteisön jäsenyyden?
- Oma rooli yhteisössä?
- Millaisena koki Sörkka-yhteisön työryhmän (työntekijöiden) roolin yhteisössä?
- Millaisena koki päihdekuntoutuksen Sörkka-yhteisössä?
- Minkälainen merkitys Sörkka-yhteisön päihdekuntoutuksella on nykyiseen elämäntilanteeseen?

Sörkka-yhteisön arviointi ja kehittäminen:

- Haluaisiko muuttaa jotain Sörkka-yhteisön toimintamallista?
- Millaisia kehitysehdotuksia?

5. TOIPUMISEEN VAIKUTTANEET ASIAT

- Miten Sörkka-yhteisön jäsenyys vaikutti toipumiseen?
- Mitkä muut asiat ovat vaikuttaneet toipumiseen? Esimerkiksi:
 - Perhe
 - Väsyminen päihdekulttuuriin
 - Usko ja hengellisyyden merkitys
 - Uskon merkitys itselle?
 - Uskon merkitys päihdekuntoutumisessa?

MITÄ VIELÄ HALUAISIT SANOA?

LIITE 2: Haastateltavan tiedote

Hei Sörkka-yhteisön entinen jäsen,

Olet osallistunut Sörkka-yhteisön kuntoutusohjelmaan ja sinulla on sen toiminnasta paljon kokemusta. Tästä kokemuksesta on hyötyä, kun Sörkka-yhteisöä kehitetään.

Olen sosionomi-diakoniopiskelija Kati Perjus Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Olen kiinnostunut sinun arvokkaasta kokemuksestasi, sillä teen opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena on selvittää entisten jäsenten kokemuksia Sörkka-yhteisöstä. Tutkimustuloksia hyödynnetään yhteisön toiminnan kehittämisessä.

Haluaisitko osallistua tutkimukseen? Tutkimuksen aineisto kerätään haastattelemalla. Osallistuminen on vapaaehtoista ja haastattelu on mahdollista keskeyttää ilman seuraamuksia. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina, jotka nauhoitetaan aineiston analysoinnin helpottamiseksi. Haastattelun kesto on noin yksi tunti.

Haastatteluista kerätyt tiedot käsitellään luottamuksellisesti eikä tietoja luovuteta ulkopuolisille. Saatuja tietoja käsitellään nimettöminä ja niitä käytetään vain tässä tutkimuksessa. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen haastatteluaineisto hävitetään polttamalla ja ääninauhat tyhjennetään. Tutkimukseen osallistuneita ei voida tunnistaa tutkimustuloksista.

Jos haluat osallistua tutkimukseen, otathan yhteyttä työntekijään, jolta sait tämän saatekirjeen.

Yhteistyöterveisin

Kati Perjus

LIITE 3: Suostumus tutkimukseen

Suostumus tutkimukseen

Suostun haastateltavaksi Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomi-diakoniopiskelija Kati Perjuksen opinnäytetyötä varten.

Annan Perjukselle luvan käyttää haastattelussa kerättyjä tietoja hänen tutkimuksessaan. Tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käytetään vain tässä tutkimuksessa. Minulla on anonymiteettisuoja eikä minua voida tunnistaa tutkimustuloksista.

Suostun äänen tallentamiseen haastattelun aikana. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen haastatteluaineisto hävitetään ja ääninauhat tyhjennetään.

Osallistumiseni tähän tutkimukseen on vapaaehtoista ja minulla on oikeus keskeyttää haastattelu milloin vain, eikä siitä koidu minulle minkäänlaisia seuraamuksia.

Tätä lomaketta on tehty kaksi kappaletta, toinen haastateltavalle ja toinen opinnäytetyön tekijälle.

Päiväys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Tutkimuksen tekijä:

Kati Perjus